

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Kateřina Kadlecová

Komentovaný překlad vybraných kapitol z knihy *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen* (Lisa Pensberger, 2019).

Annotated Czech Translation of Selected Chapters from *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen* (Lisa Pensberger, 2019).

Ústí nad Labem 2021

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Petra Mračková Vavroušová, Ph.D.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala PhDr. Mgr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D., za vedení práce, věnovaný čas, pomoc a cenné rady. Dále děkuji Dr. Astrid Winter za konzultování problémových míst v textu originálu a mým nejbližším za cenné názory a morální podporu.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že má práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Ústí nad Labem dne 7. 5. 2021

.....

Kateřina Kadlecová

Abstrakt

Bakalářská práce zahrnuje překlad německého textu a odborný komentář. Výchozím textem je šest kapitol publikace *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen*, jejíž autorkou je Lisa Pensberger. Kniha se věnuje dopadu sociálních sítí na naši psychiku. Cílem je vytvořit funkčně ekvivalentní překlad. Komentář se skládá z překladatelské analýzy podle Christiane Nord, teorie k překladatelským posunům, popisu překladatelské metody a dalších překladatelských problémů a jejich řešení.

Klíčová slova: překlad, funkčně ekvivalentní překlad, překladatelská analýza, překladatelské posuny, překladatelská metoda, překladatelské problémy, sociální sítě, nová média, psychika, závislost, závislost na internetu

Abstract

The bachelor thesis is composed of a translation of a German text and a commentary. It is a translation of six selected chapters from the publication *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen*, which is written by Lisa Pensberger. The book deals with the social media's effects on our mental health. The aim is to make a functionally equivalent translation. The commentary consists of a translation analysis inspired by Christiane Nord, a typology of translation shifts, a description of the translation method and translation problems including their solutions.

Key words: translation, functionally equivalent translation, translation analysis, translation shifts, translation method, translation problems, social networks, new media art, psyche, addiction, Internet Addiction Disorder

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod.....	7
1. Překlad	8
2. Komentář	26
2.1. Hypotetická zakázka	26
2.2. Překladatelská analýza	26
2.2.1. Vnětextové faktory	27
2.2.2. Vnitrotextové faktory	31
2.2.3. Účinek.....	36
2.3. Překladatelské tendence, posuny a řešení	36
2.4. Překladatelská metoda a výběr některých jejích důsledků pro překlad	40
2.5. Další překladatelské problémy a jejich řešení.....	45
2.5.1. Lexikální rovina.....	45
2.5.2. Morfologická rovina.....	53
2.5.3. Syntaktická rovina	54
2.5.4. Chyby a nesrovnalosti v textu	58
2.6. Princip funkční náhrady	61
Závěr	63
Seznam použité literatury	64
Přílohy.....	68

Seznam zkratk

O = originál

P = překlad

Úvod

Cílem této bakalářské práce je vytvořit funkčně ekvivalentní překlad zhruba 20 normostran z německé publikace *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen*, jejíž autorkou je Lisa Pensberger. Tématem knihy jsou sociální sítě a jejich dopady na naši psychiku, konkrétně se autorka snažila pomocí knihy osvětlit, jaká nebezpečí s sebou nese intenzivní používání sítí. Překlad je vytvořen s ohledem na hypotetickou zakázku, která je podrobně rozebrána v komentáři k překladu.

Právě komentář k překladu tvoří druhou část bakalářské práce. Mimo popisu hypotetické zakázky zde provádím analýzu překladu podle německé teoretičky Christiane Nord (NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*), věnuji se klasifikaci vybraných možných překladatelských posunů a postupů podle Jiřího Levého (LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*) a Antona Popoviče (POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*), vyjadřuji se k jednotlivým překladatelským problémům, které se vyskytly během překládání, a to vše ilustruji na konkrétních případech. Vyjma již jmenovaných teoretiků překladu čerpám především z poznatků Františka Štíchy (ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*) a Marie Čechové s kolektivem (ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*), další citované autory a detailnější bibliografické údaje se nacházejí na konci práce. Důležité je na tomto místě zmínit, že se komentář věnuje pouze vybraným aspektům mého překladu, všechny možné aspekty nelze s ohledem na rozsah okomentovat.

1. Překlad

1 Co se to děje s naším světem?

Sedím v metru a jedu do města na sraz s kamarády. Je půl páté odpoledne a metro je zatím relativně prázdné. Ještě nezačala dopravní špička. Sedla jsem si směrem do uličky vedle lidí
5 ve zhruba stejném věku, možná o něco málo mladších než já. Mám čas. Takže se trochu rozhlížím okolo, abych zahнала dlouhou chvíli, a pozoruji páreček sedící vedle. Jak žena, tak muž jsou zahloubáni do svého smartphonu. Muž se směje nějakému postu na Facebooku. Žena to vůbec nevnímá, protože i ona je ponořená do svého mobilu. Někdo za mnou křičí do telefonu. Nikdo mimo mě si toho nevšímá. I všichni ostatní cestující jsou koneckonců
10 zaneprázdnění vlastní „věcičkou na všechno“. Hlasitá hudba ze sluchátek ke mně doléhá ze všech stran, rozpoznávám jednotlivé hudební žánry. Najednou se zarazím. Ve svých 29 letech se sama sebe ptám: Co se s tímto světem stalo? Co si o tom asi myslí starší lidé? Skoro všichni z generace Z (tedy osoby narozené od poloviny 90. let 20. století) jsou digitální domorodci, což znamená, že odmalička vyrůstali s digitálními technologiemi. Ostatní se snaží napodobovat
15 jejich chování. Ale je to vůbec ještě normální? Možná jsme dospěli do bodu, kdy na nás mají sociální sítě spíše negativní dopad. Je si toho vědoma i vláda, nebo negativním důsledkům věnuje příliš malou pozornost? Možná jsou sociální sítě podceňovaným nebezpečím, před kterým by občany měly chránit osvětové kampaně. Kladu si tedy otázku: Má nadměrné užívání sociálních sítí negativní dopad na naši psychiku?

20 Dřív bylo pravidlem komunikovat s přáteli tváří v tvář. Dnes se věci probírají v přímé komunikaci zřídkakdy, ani na názor se vás už nikdo nezeptá osobně. Teď to spíš funguje tak, že s pomocí sociálních sítí můžeme získat údaje o jakékoliv osobě nepozorovaně, osobně už nic nemusíme projednávat ani zjišťovat. To člověku ušetří přímou komunikaci a osobní
25 kontakt. Není to ale zároveň šílené?

Podle mě mám štěstí, že jsem vyrostla ve světě bez sociálních sítí. Já vím, zní to konzervativně a staromódně. Ale dny mých mladých let byly naprosto krásné a naplňovaly mě. Potulovali jsme se s kamarády mezi domy, mobil jsme k tomu nepotřebovali. Hrávali jsme si venku,
30 stavěli přehradu na potoce a skrýše na stromech nebo jsme tvořili a malovali, jako umělci. To všechno jsem dělala jen pro sebe, aniž bych chtěla ohromit někoho dalšího. Rodiče a prarodiče byli jediní, s kým jsem se o tyto zážitky podělila. Stavěla jsem si hrady z písku, které jsem nikomu nevystavovala na odiv. Dnes je spíš běžné, že člověk prezentuje sebe a své úspěchy na

sociálních sítích. Tak třeba Facebook mě přímo na hlavní stránce vybízí, abych sdílela, co zrovna dělám, nejlépe abych přidala fotku a video. Můžu přidat i nějaký pocit nebo aktivitu typu *jím, piju, poslouchám*. Jako uživatel jsem do toho doslova „vmanipulována“. Stejně tak sdílí spousty dalších uživatelů nejrůznější věci ze svého života, informují o svých osobních problémech a zveřejňují na fotkách momenty ze soukromého života.

40 Kromě toho se lidé tímto způsobem poptávají po pracovních příležitostech nebo sdílejí zábavná videa. Všechno nasvědčuje tomu, že celý svět čekal jen na to, až bude součástí mého života. Sociální sítě jsou intenzivně využívané, a proto si mnozí myslí, že to ani nemůže být jinak. Tolik milionů lidí se přece nemůže mýlit! Anebo může?

45 **2 Asociální sociální síť**

Ještě před několika lety jsem se pravidelně scházela s přáteli, postupem času ale stále méně. Místo toho s nimi udržuju kontakt především prostřednictvím sociálních sítí ve svém telefonu. Jsem jediná, komu se zdá, že má méně času než dřív, protože už pracuje? Využívám právě proto rychlou a jednoduchou komunikaci? Je to snad mým věkem, že se s přáteli setkávám stále méně? Nebo to můžu opravdu shrnout tak, že za vším stojí sociální sítě, na kterých často – víc než před pěti nebo deseti lety – trávím čas? A opravdu se tím vysvětluje, proč se s přáteli scházím stále méně?

Ještě si dobře vzpomínám, jak se najednou začal každý připojovat na Facebook. Byl to pěkný mazec. Na Facebooku byli najednou přáteli i lidé, kteří se spolu v reálném světě nebavili. Přihlašovali jsme se tehdy na Facebook každý den, abychom byli se svými „přáteli“ společně online a abychom si „spředli“ co možná největší síť. Teprve časem se projevila hořká pachut' – byli jsme sice online, ale nebyli jsme vnímáni jako osobnost.

60 Dnes mají děti na svých smartphonech Instagram, Facebook a TikTok už v první třídě. Komunikují ve skupinových chatech a komunikují především online. Taky se jim nabízí zdánlivě nekonečné množství nových herních aplikací. Aby se setkali v offline světě a společně si hráli? To už je spíš trend na ústupu. Ale nemá na ně tento vývoj důsledky, které si aktuálně ještě nejsme schopni představit? Nebudou takto děti ve svém budoucím společenském životě negativně poznamenány?

70 Bill Gates, zakladatel společnosti Microsoft, a Steve Jobs, zakladatel značky Apple, nenechali své děti vyrůstat se svými vlastními převratnými vynálezy. Vědí snad zakladatelé společnosti Facebook něco víc o nežádoucích dopadech vlastních výtvorů, a je právě to důvod, proč jejich děti vyrůstaly v prostředí, kde se mnoho elektronických médií nepoužívá? Přinejmenším chodily na školy posilující lidskou stránku. To by nás mělo všechny přimět přemýšlet.

75 Ale ještě než se podíváme na věc zblízka, pojďme probrat základy – co je vůbec taková sociální síť?

80 Jako sociální síť označujeme online médium, na které se můžou přihlásit osoby a skupiny a na kterém můžou využívat různé služby, jako je třeba výměna informací. Výraz se skládá ze slov *sociální* a *síť*. Obecně označuje slovo *sociální* jistou ochotu ze strany silnějších podporovat ty slabší. Takříkajíc kýžená spravedlnost. Sociální je ten, kdo vlídně zohledňuje jednání a chování ostatních. Síť je seskupení více osob, ve kterém jsou jednotlivci spojeni do celku nebo společenství. Každý rozhoduje sám, jak intenzivně bude síť používat. Uživatel může k síti patřit aktivně, nebo taky jen pasivně.

85 Sociální síť je tedy doslova uskupení vícero osob kladoucí si za cíl udržovat sociální společenství. Zůstává však otázkou, zda sociální síť opravdu posiluje naši sociální stránku – a právě to budu zkoumat u čtyř vybraných „nových médií“.

Nová média

90 Souhrnný pojem pro sociální média a sociální sítě. Pojem nová média budu používat jako synonymum jak pro sociální sítě, tak pro sociální média.

95 U nových médií můžeme vyzorovat známky asociálního jednání. Tak třeba v případě Facebooku to často bude šikana. Kybershikana je rozšířena především kvůli tomu, že na internetu může každý vystupovat anonymně. Když někomu chceme říct něco přímo do očí, potřebujeme víc odvahy než na sociálních sítích, musíme překonat sami sebe. Online je to mnohem rychlejší a snadnější, stačí jen pár kliknutí.

Jeden můj starý známý vystupoval v reálném světě vždy velmi mile a držel se zpátky, ale na Facebooku přidává komentáře, ve kterých reaguje jízlivě a rozčileně. Stal se z něho nestydatý

100 člověk, nebo se tak chová jen tehdy, když je online? Jeho chování by mohlo být přičítáno anonymitě na internetu.

Ačkoliv se to může jevit jako paradox, kvůli dosahu nových médií se můžeme cítit vyloučení, a to tehdy, když nejsme součástí „sociálního“ online života. Má-li někdo tento dojem, může u
105 něj vzniknout citový odstup. Takový člověk má pocit, že se musí připojit na internet a dostat se k informacím z nových médií. „Abstinence“ nám už po krátké době může navodit pocit, že se neúčastníme dění (na sociálních sítích) a jsme vyloučení.

Stačí, abychom nebyli jeden den online, a už se v systému hromadí novinky, o které nechceme
110 přijít, protože se domníváme, že jsou důležité. Osoba, která je delší čas offline, získává rychle dojem, že je vyloučena ze sociálního života ostatních uživatelů. Když je potom znovu online, musí si ve vším spěchu nahromaděné novinky prohlédnout, přesněji řečeno se jimi probrat. Proto se můžeme cítit nuceni být co nejvíc online a trávit čas na nových médiích. Pokud to není možné, přetrvává v nás nepříjemný pocit, že jsme něco propásli.

115 Nepřetržitá zastižitelnost, ohromný příval informací, a hlavně pak zveřejňování osobních informací na sociálních sítích se na nás mohou negativně podepsat. První vědecké studie naznačují, že se intenzivní využívání sociálních sítí může negativně projevovat na psychickém zdraví uživatelů. Možné negativní dopady na psychiku vyvolané intenzivním využíváním však
120 zatím nejsou příliš prozkoumané, sociální sítě jsou totiž relativně nové technologie – například Facebook byl založen až v roce 2004, v roce 2012 dosáhl miliardy aktivních uživatelů.

Věřím, že má kniha vnese trochu světla do této dosud málo probádané problematiky. Zvolila jsem čtyři nová média a zaměřím se na jejich dopady. Výběr jsem omezila záměrně, abych se
125 neztratila v detailech. Svůj konkrétní výběr médií vysvětlím na dalších stránkách.

3 Nová média

„Nudíš se stejně jako já?“ těmito slovy mě nedávno přivítal jeden kamarád. Vysvětlil mi, že
130 mladá generace už neví, co si s sebou ve volném čase počít. Byl si jistý, že se postupně vytrácí svobodomyšlnost, že se kvůli sociálním médiím zcela změnil svět a taky že se stále rychle mění. Nová média prý nevyužívá, protože nechce, aby využívala ona jeho, a také protože nechce sdílet všechny maličkosti ze svého života, jen aby se mohl předvádět. Sebe prezentace ale není jediná možnost, kterou nová média uživatelům nabízejí. Je na tom něco pravdy?

135 V následující části budu zkoumat nová média, a to hned několik, abych si o nich udělala co nejlepší představu. Jako reprezentativní vzorek jsem zvolila dvě nejvyužívanější sociální sítě, a tak se můžu na vybrané platformy soustředit a vyhodnotit vše co nejlépe. K těmto dvěma sítím jsem přidala ještě další dvě – jednu sociální síť, kterou upřednostňují ženy, a jednu, které dávají přednost muži – abych zohlednila i specifické rozdíly týkající se pohlaví.

140

Dvě německé studie z let 2017 a 2018 mapují nejpoužívanější sociální média v Německu. Podle studie z roku 2018 (*Digital 2018 in Deutschland*) to je YouTube (69 % dotazovaných), WhatsApp (65 %), Facebook (60 %), Facebook Messenger (35 %) a Instagram (24 %). Další studie z roku 2017 (studie provedená německou společností veřejnoprávních vysílatelů ARD a veřejnoprávní televizní společností ZDF) se zabývala využíváním aplikace WhatsApp a dalších sociálních médií. Podle této studie používá dennodenně od svých 14 let aplikaci WhatsApp 55 % dotazovaných, Facebook 21 % a Instagram 6 %. YouTube se sice taky hodně využívá, přesto ho v následující části zohledňovat nebudu, protože se při jeho využívání nevyžaduje registrace. V případě Facebooku a WhatsAppu jsou naopak registrace a přihlášení nutné.

150

Muži rádi používají sociální síť Twitter. Na té je možné posílat a číst krátké příspěvky. Nejen sociální síť Twitter, ale i XING a LinkedIn jsou nová média, která vedou převážně u mužů. Twitter je v tomto případě na druhém místě za Facebookem. XING a LinkedIn jsou profesní sociální sítě, které slouží především k navazování a udržování pracovních kontaktů. Twitter se, jak už bylo řečeno, používá především k výměně krátkých sdělení. Lze zde sledovat celá vlákna sdělení. Ženy upřednostňují Facebook, Instagram, Pinterest a Snapchat, využívají je víc než muži.

155

Sečteno a podtrženo – jako reprezentativní vzorek jsem zvolila Facebook, WhatsApp, Instagram a Twitter. Výběr odráží nejoblíbenější média (Facebook a WhatsApp) i preference žen a mužů (Instagram a Twitter).

160

V čem se od sebe jednotlivé sociální sítě odlišují? To se dozvíte v další části. Kromě toho mě bude zajímat, jak uživatelé nová média využívají a co je k tomu motivuje. U každého média jsem určila, za jakým účelem ho uživatelé používají, respektive jaká je jejich motivace.

165

Facebook

170 Profil na Facebooku si může vytvořit jednotlivec, firma nebo skupina. Přihlášení uživatelé
můžou nahrávat a sdílet s ostatními obsah, jako jsou texty, fotografie nebo videa. Na Facebooku
je zvláštní to, že sdílené zážitky lze zobrazovat chronologicky, jako v deníku. Uživatelé mají
taky možnost navštěvovat profily ostatních uživatelů a okomentovat je formou zpráv či
takzvaných postů nebo dát sdílenému obsahu takzvané lajky. Také mezi sebou uzavírají
175 přátelství, a otevírají se jim tak nové možnosti – uživatelé si totiž například mohou nastavit
soukromí u svých příspěvků tak, aby na ně mohli reagovat jen jejich vlastní přátelé a aby je
neviděl nikdo další. Facebook své uživatele nabádá, aby se na síť stále vraceli, protože při
každém přihlášení vidí nové komentáře, informace a obsah. Lidé jsou samozřejmě zvědaví, a
tak se na Facebook vrací pořád dokola, aby se dozvěděli něco nového. Počet lajků u vlastních
postů a komentářů vnímají jako odměnu. Vše se zakládá na klasickém motivačním
180 mechanismu.

Motivační mechanismus

185 Jedná se o pozitivní podmiňování chování – pokud se nám v určité situaci uvolní v mozku
dopamin (hormon štěstí), nevědomky se učíme určitému chování. Díky dopaminu se cítíme
spokojeni a vytváříme si vazbu na určité chování a řešení, podle kterého jsme v dané situaci
postupovali. Pokud jsme jednou dosáhli „odměny“, budeme ji chtít znovu.

Facebook zasílá na e-mail upozornění, ve kterých se někdy objevují návrhy na nová přátelství.
Jsou dny, kdy ani neplánuju se na Facebook připojit, když pak ale vidím nějaký zajímavý návrh,
190 tak se přece jen „na chvíli“ přihlásím, abych se podívala. Tyto neplánované návštěvy se pak
mnohdy protáhnou.

Vtipné podle mě je, že jsem se kvůli této knize musela na Facebook párkrát podívat, abych
dohledala určité věci, a mnohdy jsem na něm zůstala zbytečně dlouho. Musím si neustále
195 připomínat, že se chci podívat jen na jednu určitou věc, a pak se hned odhlásit. Pro mě osobně
je těžké – možná taky jen proto, že se neustále nechávám unášet myšlenkami a zapomínám na
svět kolem sebe – nenechat se hned po přihlášení rozptýlit prvními zprávami a novými
oznámeními. Čas pak utíká až moc rychle, a hlavně se potom v takových případech rozčiluju,
že jsem ho promrhala a ztratila. Podobná rozptýlení značně prodloužila i práci na této knize.
200 Ráda bych své poznání předala dál. Naučila jsem se totiž, že si musím při přihlášení jasně říct,

co chci dělat, a rovnou tím začít, aniž bych se stihla rozptýlit, přivést na jiné myšlenky a nechala se zlákat nabídkou Facebooku.

205 Facebook je předurčený k sebe prezentaci. Lidé se často pokouší nasbírat co největší počet přátel, ten totiž může posloužit jako ukazatel popularity. Facebook nenabízí jen nahrávání fotek, ale spoustu dalších možných využití.

Základní služby aplikace Facebook a důvody k jejich využívání:

- propojení
- 210 ● komunikace (převážně písemná)
- konzumace obsahu
- sebe prezentace

WhatsApp

215 Tato aplikace nabízí svým uživatelům celou řadu funkcí, jde přes ni posílat zprávy, videa, fotky, údaje o poloze i hlasové zprávy. V jedné skupině může být najednou v kontaktu až 256 osob. Mimo to má člověk možnost využívat funkci videohovorů nebo svým přátelům klasicky zavolat. WhatsApp dále umožňuje posílat dokumenty ve formátu pdf o velikosti až 100 MB.

220 WhatsApp mi je sympatický především proto, že není vidět, kolik má kdo kontaktů – nesoutěží se proto o jejich nejvyšší počet. Hlavním účelem WhatsAppu, respektive jeho posláním, je zkrátka umožnit komunikaci.

Základní služby aplikace WhatsApp a důvody k jejich využívání:

- 225 ● komunikace (hlasová i písemná)
- výměna obsahu s přáteli, známými a příbuznými

Twitter

230 I v případě Twitteru je uživateli k dispozici nespočetně mnoho informací. Mnohé z nich se nám určitě jeví jako zbytečné, ale některé dokážou vzbudit zájem. Uživatel scrolluje, protože hledá další zajímavé zprávy. Scrolluje dál, aby dostal odměnu v podobě informace. Tady se opět uplatňuje motivační mechanismus. Příspěvek na Twitteru (tweet) nesmí přesáhnout 280 znaků. Propojit se může maximálně 25 tweetů, a to z toho důvodu, aby byla zachována souvislost; takové řetězené tweety se pak označují jako vlákno. Postnuté tweety vidí standardně všichni, a

235 to okamžitě po zveřejnění, člověk však může v nastavení omezit viditelnost vlastních příspěvků jen na své sledující. Neustálé zveřejňování nových tweetů vede k tomu, že zveřejněné příspěvky rychle upadávají v zapomnění. Twitter se proto označuje jako velmi rychlá sociální síť.

240 Základní služby aplikace Twitter a důvody k jejich využívání:

- šíření krátkých zpráv a jejich pročitání
- prezentace názorů

245 Twitter je specifický v tom, že se zaměřuje především na kontakty mimo okruh přátel a známých.

Instagram

250 Jakmile se na Instagramu zaregistrujeme, můžeme sdílet na vlastním profilu fotky a videa s ostatními uživateli. Ty lze označit hashtagy (#), aby je ostatní našli, když zadají hledané heslo do vyhledávače. V aplikaci je také možné komunikovat přes Direkt.

Fotky a videa jde také nahrávat jako takzvané příběhy, které mizí po 24 hodinách a neukládají se natrvalo. Takto zveřejněný obsah už lze dnes uložit do osobního archivu, aniž by byl trvale přístupný pro další uživatele.

255

Já osobně přidávám na Instagram fotky ráda. Člověk má možnost je přímo v aplikaci upravit a zkrášlit nějakým filtrem. Vždycky když nějakou fotku zveřejním, hledám hashtagy, které jsem použila, a dívám se na příspěvky ostatních uživatelů. V případě že narazím na nějakou dobrou fotku, podívám se i na autorův profil. Proto čas strávený na Instagramu utíká jako voda.

260

Hlavním cílem Instagramu není sebeprezentace uživatelů, ale prezentace vlastních fotek a videí – uživatelé mohou přidávat i fotky sebe sama, ale převážně se objevují fotky krajin a zátiší. Hlavní je tedy výměna fotek a videí, osobnost uživatelů zůstává v pozadí.

265 Základní služby aplikace Instagram a motivy k jejich využívání:

- úprava fotek a videí
- výměna zkušeností a sdílení zájmů

4 Závislost na internetu a její podoby

270 Riziko vzniku závislosti na nových médiích je podle mě srovnatelné s rizikem vzniku závislosti
na online hrách. Až moc často mám v úmyslu zahrát si už jen jednu partii solitairu a po 20
minutách hraju několikáté kolo. Při hraní zkrátka občas ztrácíme pojem o čase, což se nám
může rychle vymknout z rukou. Přesně to se mi často stává i na Facebooku. Vlastně bych si
jen chtěla v rychlosti prohlédnout nejnovější příspěvky svých přátel, a několik minut nato jsem
275 do aplikace zahloubaná, klikám všude možně a probírám se dalšími články a profily. Je to
způsob, jak můžu zjistit, co zveřejňují mí přátelé a přátelé mých přátel. Potom si vždycky kladu
otázku, proč se na to vůbec dívám. Ve skutečnosti mě to vůbec nezajímá. V zásadě jde o pro
mě úplně cizí lidi, kteří zde ukazují svůj život. Někdy se přistihnu, jak jsem novým médiím
naletěla – příspěvky se mi totiž v daný moment zdají informativní. Je opravdu pozoruhodné,
280 jak toho společnost Facebook dosahuje.

Strach, že něco propásneš, tě nutí zůstat online a vede k tomu, že zanedbáváš skutečný život.
Najdi proto zlatou střední cestu mezi virtuálním a reálným životem. Nenech se vyloučit z
tvého skutečného života.

285 Někdy novým médiím naletím, po pár minutách se však vždycky ptám: Opravdu mě to zajímá?
Potom přemýšlím, jestli bych v danou chvíli neměla nic lepšího na práci. Když mě napadne
něco, na co bych ztracený čas bývala potřebovala vynaložit, jdu okamžitě pryč. Vědomě přepnu
z online světa do světa reálného, protože promarněný čas se už nevrátí.

290 O nebezpečí závislosti na internetu se začalo hovořit zanedlouho potom, co byl pro širokou
veřejnost uveden systém World Wide Web (poslední desetiletí 20. století). V roce 1995 se
psychiatr dr. Ivan K. Goldberg žertovně vyjadřuje o symptomech této závislosti a nazývá ji
„Internet Addiction Disorder“. Mnozí jeho názory sdílejí a už tehdy se mohou podělit o vlastní
295 zkušenosti. Internetová závislost je zkoumána pomocí experimentů a na základě zkušeností,
definovat se ale zatím nedá, protože pro diagnostiku ještě nejsou stanovena kritéria. Zatím se
o ní hovoří jako o poruše. Závislost na internetu se dělí na pět skupin, ty jsou zde uvedené
sestupně podle frekvence jejich výskytu:

- 300
- závislost na online hrách
 - závislost na sociálních sítích

- závislost na internetové pornografii
- závislost na online nakupování
- závislost na online hazardu

305

Většina postižených je závislá na online hrách. Na druhém místě následují sociální sítě. Závislost na nich může vést k poruše, to dokládají dosavadní průzkumy. Podle DSM-5 už je závislost na online hrách klasifikována jako porucha, závislost na sociálních sítích zde zatím není uvedena.

310

DSM (Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch)

Seznam uznaných mentálních poruch a jejich klasifikace

315

Již výše zmíněná německá studie z roku 2018 (*Digital 2018 in Deutschland*) přichází s aktuálními daty o Německu k problematice digitálních záležitostí. Podle této studie používá 91 % německých obyvatel internet. 46 % pak aktivně využívá sociální sítě, nárůst byl enormní. Jen mezi lednem roku 2017 a 2018 došlo k vzestupu o 15 %. Ve studii se mapovala i doba strávená na sítích, denně to byla hodina a 13 minut.

320

Další podobný výzkum (*Digital in 2018*) uvádí, že v roce 2018 používalo sociální média 42 % celosvětové populace. Roční nárůst činil 13 %. Němci pak používali sociální sítě ve srovnání se zbytkem světa dokonce o 4 % více. Počet uživatelů internetu, především pak uživatelů sociálních sítí, soustavně stoupá a spolu s tím i počet osob, které se mohou stát závislými. V Německu se v průběhu jednoho roku zvýšil počet uživatelů Facebooku o 15 % (z 33 milionů na 38). I přes značné navýšení zůstává další vysoký nárůst v této oblasti pravděpodobný. Můžeme počítat s tím, že sociální média přilákají nové uživatele i v následujících letech. Protože jsou tyto technologie poměrně nová záležitost, existuje zatím jen málo vědeckých prací věnujících se novým médiím.

325

330

Cílem této publikace je prozkoumat psychické následky intenzivního používání sociálních sítí. Také by měla čtenářům pomoci dokázat lépe odhadnout správnou míru při používání médií. Uživatelé by měli být informováni o rizicích spojených s používáním sociálních médií, na druhou stranu je ale také potřeba uklidnit příliš opatrné uživatele.

335 **Studie o závislosti na internetu a jejích podobách**

Kdo by to neznal – poté co zveřejníme příspěvek na Facebooku, pořád kontrolujeme, kolik lidí příspěvek okomentovalo nebo lajklo. Pokud má člověk pocit, že se u příspěvku objevilo za pár hodin po přidání málo lajků, přemýšlí, jestli by ho neměl smazat. Interpretujeme tu snad lajkování ostatních a přizpůsobujeme tak vlastní mínění většině? Nebo zde hrají roli pochyby
340 či snaha neselhat a neztrapnit se? Ať už je důvod jakýkoliv – já mám radost už jen ze dvou tří lajků u příspěvku. Hodně lidí však příspěvky kvůli pochybám odstraňuje. A má tedy používání nových médií vůbec nějaké duševní dopady na mě, na mé sebevědomí a na moji psychiku?

V následující kapitole představím prokázané psychické následky závislosti na internetu. Jedná
345 se jen o úzký výběr možných dopadů. Příznaky se můžou na tomto základě rozpoznat, zanalyzovat a jejich výzkum se může dále přenést na nová média. Příznaky totiž byly v rámci studií výrazně zastoupeny, a proto je pravděpodobné, že se objeví i v oblasti nových médií.

Jednotlivé studie

350 Výsledky německého výzkumu mapujícího závislost na internetu (*PINTA-DIARI*) ukazují na význačnou souvislost mezi závislostí na internetu a negativními jevy. Souhrnně z této studie vychází, že závislost negativně ovlivňuje sociální život, pro závislé osoby je těžké navazovat vztahy a vykonávat každodenní činnosti. Autoři další studie (badatelé Nie a Hillygusová) taktéž spatřují souvislost mezi používáním internetu a sníženou sociální interakcí. Zjistili, že se na
355 vzájemných vztazích a sociální interakci projevuje negativně především čas strávený na internetu o víkendech. Další badatelé (Krautův vědecký tým) ve své studii zkoumají, zda existuje souvislost mezi sociální angažovaností a používáním internetu. V rámci sociální angažovanosti stanovili tři oblasti a ty následně zkoumali. Jednalo se o komunikaci v rodině, velikost sociální sítě a sociální podporu. A k jakým závěrům došli? Tráví-li člověk na internetu
360 hodně času, zhoršuje se komunikace v rodině, narušuje se sociální angažovanost a duševní zdraví, objevuje se pocit osamělosti. Studie německé zdravotní pojišťovny z roku 2017 (*DAK-Studie*) poukazuje na statisticky významnou souvislost mezi používáním sociálních sítí a příznaky deprese u dětí a mladistvých mezi 12 a 17 lety. Je to jeden z mnoha dalších výzkumů, které tvrdí, že kvůli používání sociálních sítí může vznikat závislost na návykových látkách.
365 Dva sociální psychologové z rakouského Innsbrucku (Sagioglouová a Greitemeyer) se ve své studii zabývali příčinnou souvislostí; Facebook podle nich zhoršuje náladu. Také zjistili jistou souvislost mezi dobou strávenou na Facebooku a naladěním uživatele, konkrétně jde o

následující zjištění – čím více času na Facebooku strávíme, tím horší máme po odhlášení náladu.

370

Příčinná souvislost

Souvislost mezi dvěma jevy. Dojde-li v případě jednoho jevu ke změně, je jisté, že to ovlivní i jev druhý. Změna druhého jevu je zapříčiněna změnou jevu prvního.

375 Na druhou stranu existují i průzkumy, které nezpozorovaly žádnou souvislost mezi závislostí na internetu a negativními duševními dopady na člověka.

Jedna již zmíněná skupina badatelů (Krautův vědecký tým) došla v roce 1998 k závěru, že používání internetu prohlubuje pocit osamělosti a depresivní příznaky. Tyto závěry ale
380 vyvrátila druhá studie o čtyři roky později. Podle ní má člověk tím lepší duševní zdraví, čím více času tráví na internetu, a také se o to více sociálně angažuje. Klíčovým důvodem protichůdnosti výsledků může být rozdílný věk dotazovaných napříč studii. Pakliže používají internet ve větší míře mladiství, chovají se sociálně lépe a více komunikují s rodinou. Dospělí zato komunikují s ostatními členy rodiny a přáteli více, když tráví čas na internetu
385 během cest.

Ještě jeden další výzkum došel k závěru, že se používání Facebooku může projevit pozitivně. Když posílá člověk přes aplikaci ostatním osobám virtuální dárky (například virtuální květiny), učí se obdarovaní chovat „online“. Tak se zlepšuje jejich interakce s ostatními v reálném životě.
390 Jak je ale třeba zdůraznit, závěry mohou být zkresleny skutečností, že si studii vyžádala přímo společnost Facebook.

Závěrem lze říct, že se dosavadní studie nedoobraly jednotného výsledku. Jestli existuje souvislost mezi intenzivním využíváním sociálních médií a negativními psychickými projevy,
395 to se ještě musí zjistit. Mnoho náznaků zatím poukazuje na to, že přímá souvislost existuje.

Zredukujeme-li negativní příznaky zmíněných studií na podstatné rysy, máme následující body:

- sociální izolace a méně sociálních interakcí
 - zhoršené duševní zdraví
- 400

- méně komunikace mimo internet
- ztížené a zdrženlivé navazování vztahů
- omezení při každodenních činnostech
- úbytek sociálních kontaktů

405

Všechny tyto příznaky závislosti na internetu jsou negativní dopady. Ty rozdělím do tří skupin, které pak budu postupně v rámci studie zkoumat na nových médiích. Jedná se o sociální úzkost, sociální nedostatky a osamělost.

410

8 Můj experiment – Digitální „detox“

Jeden den bez nových médií – tento experiment jsem provedla na čtyřech nových médiích z předchozí části. Na WhatsAppu, Facebooku a Instagramu jsem už měla profil zřízený, na Twitteru jsem si kvůli experimentu účet musela založit. Den před zahájením půstu jsem se jím důkladně zabývala, protože to pro mě bylo něco nového. Zaznamenala jsem si následující dojmy:

415

Twitter

Zvyknout si na toto médium mi nějakou dobu trvalo. Hledala jsem jeden konkrétní Trumpův výrok. To se ukázalo jako nelehký úkol, protože Trump opravdu hodně tweetuje. Výroky starší než rok jsem našla až po nespočetně mnoha kliknutích. V případě Twitteru tedy nemůžu mluvit o pěkných a zábavných chvílích, natož pak tvrdit, že by způsobovaly závislost. Abstinenci zde proto nemůžu správně testovat a interpretovat. Moje závěry nelze zobecňovat, nemají výpovědní hodnotu. Vůbec mi nevadilo, že jsem se už na Twitter dál nepřihlašovala.

425

Facebook

Když mi přijdou návrhy nebo upozornění na nové příspěvky a fotky, vždy zbystřím. Jsem v zásadě zvědavý člověk, proto mi je zatěžko nepřipojit se a neukojit svou zvědavost. Přesně toho chtějí dosáhnout zakladatelé a provozovatelé nových médií. Sociální sítě by k sobě měly uživatele připoutat. Chci prozkoumat obsah, a když se konečně dozvím víc a po „honbě“ najdu, co jsem chtěla, vnímám to ve své hlavě jako odměnu – to mi teď ještě navíc ztěžuje abstinenci, protože vím, že se nesmím přihlásit.

430

V den půstu jsem původně chtěla najít jen jedno datum narození, na to je Facebook báječný.
435 Dokonce i když není datum na cizím profilu uvedené, stačí profil chronologicky prohledat a
dívat se po gratulacích. To může počkat i do zítřka, nerada bych už druhý den musela
experiment posouvat. Po dni abstinence, kterou jsem si sama naordinovala, a potom, co jsem
zůstala záměrně offline, mám tak trochu pocit, že o něco přicházím. Takový dojem mám nejspíš
440 jenom proto, že jsem si Facebook zakázala vědomě sama. Nicméně čím déle jsem offline, tím
spíše mizí pocit, že jsem něco propásla – tak jsem se cítila hlavně na začátku půstu.

Instagram

Na následující den jsem sice pro digitální půst zvolila Instagram, ale přistihla jsem se, jak jsem
se do aplikace podvědomě a automaticky přihlásila a jak se dívám na nově zveřejněné fotky.

445 Často se připojuju automaticky a bez rozmyslu podle mého pevně stanoveného denního režimu.
Pokud nemám předem pevně stanovený průběh dne, jako například na dovolené, nedělá mi
problém zůstat jeden den bez Instagramu. Problém je, že se hned po probuzení automaticky
přihlašuju. Další zádrhel je, že se moje myšlenky neustále točí kolem toho, co jsem si zakázala.

450 Druhý den to vyšlo. Na Instagram jsem sice myslěla, ale nepřihlásila jsem se. Bylo by to jen
ukrácení času, ne opravdový zájem. Nevadilo mi to a nelitovala jsem.

I když jsem se nepřihlásila několik dní po sobě, neměla jsem nutkavou potřebu podívat se do
455 aplikace a ani jsem na to nemyslela. I přes výslovný zákaz mi to nepřišlo těžké.

Je fajn mít možnost sledovat pěkné věci a věci, které k sobě skvěle pasují. Na Instagramu to
jde, ale může to s sebou nést i negativní následky. To když má člověk pocit, že nedokáže držet
krok s ostatními uživateli, když si nemůže dovolit utratit hromadu peněz za pěknou dovolenou
460 nebo designové vybavení do bytu. Nebo si člověk může chtít zařídit byt tak, aby v něm všechno
ladilo, ale chybí mu kreativita. Posledně jsem na Instagramu viděla perfektně sladěný zelený
obývací pokoj. Závistivě jsem musela uznat, že se k sobě vše – ač byl pokoj jednoduše zařízený
– hodilo. Jako první mě napadlo, že bych si svůj byt ráda vyzdobila a zařídila přesně takhle.
(Nebo alespoň měla tu možnost.)

465 Instagram nabízí spoustu služeb, a dá se proto využívat rozmanitě. Stále více se používá k
reklamním účelům. Pro marketingové odvětví je tento trh čím dál tím důležitější a často už

neodmyslitelný. Na uživatele Instagramu se stále častěji nahlíží jako na potenciální kupce a v tomto duchu jim bývají nabízeny služby a zboží. Celá řada firem představuje své oblečení tak, že nahrává fotky s krásnými modelkami na perfektně zinscenovaném pozadí. U fotek jsou přidané odkazy, aby se uživatelé mohli v případě zájmu dostat přímo na webový eshop. V ideálním případě se jim oděv zalíbí, kliknou na odkaz a produkt si okamžitě koupí.

Neustále jsme svědky toho, jak ostatní sdílejí fotky z hotelů, dovolených, restaurací nebo fotky jídel, která si v nich objednali. To může za jistých okolností vést k problémům se sebevědomím. Náš domov totiž možná nevypadá tak skvěle a nesklidil by úspěch v podobě tolika lajků. Pokud ale vyfotíme hezké prostředí, které po zveřejnění vyvolá na sociálních sítích obrovské nadšení, radujeme se.

480 **WhatsApp**

O víkendu mi zůstat bez WhatsAppu nevadí. Jsem s rodinou, a proto nemám potřebu. V práci naopak ráda sahám po telefonu, abych zkontrolovala, jestli mi nepřišly nové zprávy. I během stresujících dnů se na WhatsApp na chvíli ráda podívám a jsem hned trochu uvolněnější. Dopředu si tak totiž oddechový čas, abych se odprostilá od pochmurných pracovních dní, ty se totiž v kanceláři občas naskytanou. Naštěstí vidím alespoň na základě svého pozorování, že není důvod, proč se v případě tohoto média omezovat.

Zato mi přijde zvláštní, když pak o víkendu WhatsApp neustále kontroluju. Jako by mi utíkal opravdový život. Vždycky samozřejmě záleží na situaci a dalších okolnostech. Možná mám právě o víkendu dostatek sociálních kontaktů, a proto se necítím osaměle. Pokud bych byla s ostatními v přímém kontaktu méně, byla bych dost možná na sociální síti více aktivní.

Nesmět jeden celý den na WhatsApp pro mě bylo strašné. Druhý den jsem se znovu přihlásila a viděla 30 nových zpráv, všechny v jedné skupinové konverzaci. Normálně se v těchto skupinách nic neděje a někdo tam sotva napíše. Zprávy se ale kupí, když je v plánu nějaký sraz nebo se musí prodiskutovat něco neodkladného. Druhý den je většinou zase klid. Tentokrát jsem se ale nezapojila aktivně, byla jsem pouze pasivní pozorovatel. Mám pocit, jako bych byla ve skupině outsider, protože už bylo všechno napsáno a řečeno. Teoreticky mi to přijde stejné, jako když člověk zamešká den v práci – kolegové pracují dál. Zním jednu osobu, která do kanceláře přichází vždycky brzo a stejně tak také odchází domů dřív. Pominu-li čistě pracovní záležitosti, tak pro ni není důležité účastnit se sociálního dění a interagovat s ostatními kolegy.

Jednou jsem se jí zeptala, jak to, že jí nevadí, že jí utíká většina sociálních styků s kolegy. Jaké je její tajemství? Jednoznačně upřednostňuje soukromí před prací. Rodina a volný čas jsou na prvním místě. Když opouští kancelář, zapomíná, co se v práci stalo a většinou „vypíná“. Kdyby se stalo něco důležitého, určitě by jí o tom někdo druhý den řekl, říká si. Myslím, že by to mohlo platit i v případě nových médií.

Obecné shrnutí

Z experimentu jsem vyvodila obecný závěr, že záleží na životních hodnotách a osobních prioritách. Budeme se cítit špatně, když na nových médiích něco propásneme? Pokud je náš opravdový život přednější a žijeme ho naplno, nemáme neustálou potřebu trávit čas na nových médiích. Pokud jsme časově vytíženi, nezbyvá nám mnohdy žádný čas na nová média, i přesto se ale necítíme vyloučení. Rozhodující také je, jestli žijeme srovnaný, respektive dobře zorganizovaný život. Osamělý člověk se chytá každého stébla – v tomto případě nového média.

515

9 Závěrem

Podíváme-li se na výsledky mé online ankety, není kritika nových médií už zdaleka tak negativní.

520 V případě Facebooku se prokázala souvislost mezi intenzivním používáním a sociální úzkostí. Aplikace slouží primárně k propojení osob a k sebe prezentaci. Už při registraci se po nás vyžadují osobní údaje, to může mít negativní dopad.

525 U aplikace WhatsApp vyvrátily výsledky ankety mou domněnku – čím více času v ní lidé tráví, tím nižší jsou jejich sociální nedostatky. Aplikace se nezdá nijak škodlivá, protože se používá převážně ke komunikaci s přáteli a známými. Zvýšená míra kontaktu má dokonce pozitivní vliv na uživatele.

530 Doba strávená v aplikaci Instagram nijak neovlivňuje mnou zkoumané aspekty. Instagram je určený především pro zpracování fotek a videí a nemá žádné negativní ani pozitivní dopady. Slouží našim koníčkům.

Souvislost mezi dobou strávenou v aplikaci, sociální úzkostí, sociálními nedostatky a osamělostí se objevila ještě v případě Twitteru. Aplikace umožňuje šířit rychlý sled krátkých

535 příspěvků a podle mě poštvává uživatele proti sobě. Informace si vyměňují převážně cizí lidé, což se projevuje negativně.

S ohledem na konkrétní sociální síť existuje rozdílná souvislost mezi dobou strávenou v aplikaci a sociální úzkostí, sociálními nedostatky a osamělostí.

540

Podíváme-li se na aktuální stav výzkumů, potvrzují se mé protichůdné názory – totiž že se objevují jak pozitivní, tak i negativní následky. Pokud bychom chtěli vědět s větší jistotou, jestli se intenzivní používání sociálních sítí projevuje negativně, museli bychom vzít v potaz nejen dobu strávenou na médiu, ale i zohlednit, o jakou konkrétní sociální síť se jedná. Myslím,

545

že bychom museli přihlídnout i ke způsobu využití a vlastní motivaci. Například takový Facebook, ten můžeme používat na opravdu spoustu věcí – zisk informací a jejich výměnu, navazování vztahů a jejich udržování (takzvaný networking), a hlavně pak sebe prezentaci – aplikace tak může mít částečně i negativní dopad. Jak se ukázalo v případě aplikace WhatsApp, neobjevují se žádné negativní dopady, ani když přes ni přátelé komunikují ve zvýšené míře. A

550

co z toho vyplývá? Pokud jde uživatelům pouze a jen o komunikaci, neprojevují se žádné negativní dopady. Dlouhá doba strávená na síti tedy ještě nutně nemusí vysvětlovat negativní psychické dopady. Facebook sice nabízí doplňkovou službu Messenger, ve které jde čistě o komunikaci, v popředí ale i tak stojí jiné způsoby využití.

555

Do mé ankety se zapojil jen omezený vzorek dospělých, proto nemůžu posoudit, zda by se nová média měla zahrnout mezi uznávané mentální poruchy, v případě intenzivního využívání Twitteru se však potvrdily negativní duševní dopady. Jestli by se měl do klasifikace kvůli výsledkům ankety zahrnout i Facebook, to je otázka hodná dalšího zkoumání. Jako negativní dopad se prokázala jen sociální úzkost. I přes to vše jsem v rámci svého dotazníku objevila

560

něco pozitivního – používá-li člověk WhatsApp ve zvýšené míře, redukuje se jeho sociální nedostatky.

Vystup, dokud můžeš – pokud to už nezvládáš, musíš okamžitě vystoupit

565

Po setkání s přáteli si ještě zajdu do kavárny pro horkou čokoládu na cestu domů. Uvnitř procházím kolem ženy sedící u stolu. Drží v ruce telefon a píše na WhatsAppu nějaké další

mladé paní. Když se na ni podívám pořádně, vidím, že se usmívá. Vypadá to, že se výsledky ankety potvrdily.

570 Potom co jsem se vyptávala bývalých uživatelů Facebooku, mi je jasné, že má člověk bez této aplikace víc času. A budme upřímní – jak často se chceme jen v rychlosti podívat, co je na Facebooku nového, a později se načapeme, jak napříč aplikací bezcílně scrollujeme dál a dál? Když si uvědomíme, kolik času jsme ztratili, můžeme být velmi znepokojeni. Ale opravdu nás zajímají všechny ty informace? Pravděpodobně ne. I přesto se ale zdá, že jsme se nechali
575 manipulativními intrikami chytit do spárů sociálních sítí.

Nevíme, proč jsme tak dlouho online a proč život před obrazovkou vytlačuje náš opravdový život.

580 Já bych si každopádně ráda řídila svůj život sama a nenechala se vést novými médii. Neměla bych se srovnávat s ostatními a nechat se ovlivňovat tím, jak se prezentují. Žádné pozitivní příspěvky jedněch a negativní příspěvky druhých. Od teď chci žít v opravdovém světě. WhatsApp mi bude pouze pomáhat udržovat s ostatními kontakt.

585 Předsevzala jsem si, že přestanu používat Facebook. Budu komunikovat jen s opravdovými známými a přáteli, bez cizích a nežádoucích kontaktů. Ahoj, světe, jsem zpátky!

Dnes bude jasná hvězdná noc, skvělá příležitost užít si pohled bez přítomnosti nových médií. Tenhle život miluju. Je to můj nový začátek.

2. Komentář

2.1. Hypotetická zakázka

Protože je cílem mé práce vytvořit funkčně ekvivalentní překlad, je třeba zohlednit, pro koho bude přeložený text určen. Pro překlad jsem si zadala následující hypotetickou zakázku:

Zadavatel překladu si přeje zhotovit překlad celé – v práci kvůli zadanému rozsahu překládám pouze vybrané, podle mě pro překlad nejzajímavější, kapitoly – publikace *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen*. Zadavatelem je vedení projektu *Internetem bezpečně*,¹ který si klade za cíl zvýšit povědomí uživatelů o rizicích v internetovém prostředí a věnuje část své pozornosti internetové závislosti a nebezpečí sociálních sítí.

Vydaná přeložená publikace by měla sloužit jako materiál v rámci jedné z budoucích vzdělávacích akcí, jež by měla proběhnout koncem letošního roku. Publikace má za úkol zacílit hlavně na středoškoláky, protože právě oni mají sklon propadat různým závislostem – období studia na střední škole pro ně bývá velmi často kritické. Příručka by měla sloužit jako příjemné čtení, které žáky podnítl zamyslet se nad danou problematikou. Nejen středoškoláci, ale i rodiče, pedagogové a všichni další, koho by toto téma mohlo zajímat (například studenti psychologie, adiktologie nebo sociologie), budou mít možnost získat v rámci akce výtisk zdarma nebo se dostat k e-knize přímo na stránce *Internetem bezpečně*.

2.2. Překladatelská analýza

Německá translatožka Christiane Nord rozlišuje v rámci svého teoretického překladatelského modelu text výchozí (originál) a text cílový (překlad).² Její model vychází z analýzy vnětětových a vntirotětových faktorů výchozího textu.³ Dříve než překladatel začne překládat jakýkoliv text, měl by se zamyslet nad jednotlivými faktory a na jejich základě postupovat při následném překládání. Analýza výchozího textu má za cíl zajistit porozumění originálu a jeho správnou interpretaci. Měla by sloužit jako základ pro pozdější překladatelova rozhodnutí. Důležité je také zohlednit během analýzy jednotlivé faktory s ohledem na nově vznikající cílový text.

¹ *Internetem bezpečně* [online]. [cit. 31-3-2021]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz>

² NORD, Ch. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*, (s. 5).

³ NORD, Ch. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*, (s. 24).

2.2.1. Vnětextové faktory

Vysílatel

Vysílatel textu je v mém případě autorka Lisa Pensberger. Již v úvodu knihy si o ní lze přečíst několik základních informací. Narodila se v roce 1990, vyrůstala v Bavorsku, v době vydání knihy žila a pracovala v Mnichově, tam také studovala ekonomickou psychologii.

Více informací k autorce bohužel není možno na internetu dohledat. To nás nemůže nijak překvapit, protože autorka na konci knihy avizovala, že se nových médií vzdává a začne žít bez nich. Pro překladatele to může být ztěžující okolnost, neboť nemá možnost se na autorku během překládání obrátit a vyjasnit si případné nejasnosti. Není to ale nic, co by nám v překladu bránilo – v mnoha případech musí překladatel překládat díla autorů, kteří již nežijí, a nachází se tak v obdobné situaci.

Důležité je také zmínit, že autor textu nemusí být vždy zároveň vysílatelem. V případě výchozího textu se ale opravdu jedná o jednu a tu samou osobu. Dílo bylo publikováno nezávisle, to lze dohledat na internetu u detailů knihy. Příručka sice byla vytištěna společností *Amazon*, vzhledem k informaci o nezávislém publikování ale můžeme tvrdit, že hlavní vysílatel je autorka. U cílového textu rozlišovat autora a vysílatele musíme – překladatel zde vystupuje pouze jako autor textu, vysílatelem je zadavatel překladu.

Konkrétně je vysílatelem přeloženého textu blíže nespecifikovaná osoba z vedení projektu *Internetem Bezpečně*. Fakt, že překladatel nemá možnost autorku originálu kontaktovat, může vykompenzovat skutečnost, že lze problémové pasáže a místa, u kterých si překladatel není jist, konzultovat s vysílatelem cílového textu. Vysílatel popřípadě do překladu zasáhne, vysloví svá očekávání a požadavky. Může se to týkat i takových formalit, jako je preference psaní uvozovek místo kurzívy v případě názvů či termínů a podobně.

Intence

Již z názvu knihy je zřejmé, že se autorka pokusí objasnit, jak se projevují sociální sítě na naší psychice. V samotné knize pak toto autorka explicitně zmiňuje:

Ziel dieser Arbeit ist es, die psychischen Folgen einer intensiven Nutzung sozialer Netzwerke korrekt einordnen zu können. Daneben soll sie ein Bewusstsein dafür schaffen, die Verwendung von sozialen Netzwerken besser einschätzen zu können. Die Nutzer sollen über die Gefahren

aufgeklärt werden. Ebenfalls gilt es, übervorsichtige Nutzer bei grundloser Sorge zu beruhigen. (O, s. 28)

Otázkou zůstává, jestli se jedná o hlavní a původní intenci. Již při prvním zkoumání knihy může čtenáře napadnout, že se nejspíš jedná o odbornou práci – například kvůli členění, poznámkovému aparátu, zdrojům. Zcela oprávněně pak lze usuzovat, že autorka nejspíš práci sepisovala jako práci odbornou. Nabízelo by se, že se jednalo o závěrečnou práci v rámci studia na univerzitě v Mnichově. Záměrem autorky by tedy bylo mimo to i vytvoření odborné práce (pro studijní účely).

Cílem překladu zůstává snaha objasnit, jaký dopad mají sociální sítě na naši psychiku, odpadá zde ale snaha vytvořit odbornou práci pro studijní účely. Zbylé výše uvedené záměry autorky se shodují s přáním zadavatele mé hypotetické zakázky.

Příjemce

Soudě dle konceptu knihy, bylo dílo nejspíš původně určeno zkušební komisi na univerzitě během autorčina studia. Vzhledem k tomu, že je nyní možné knihu zakoupit přes internetový obchod *Amazon*, můžeme se domnívat, že se autorka rozhodla svoji práci sdílet (a předtím ji nejspíš i trochu upravit) s širším publikem.

Přeložená příručka se má dostat především do rukou středoškoláků, ale i jejich rodičů, popřípadě zájemců o téma, což mohou být například studenti oborů psychologie, sociologie nebo adiktologie. Text jim může sloužit jako materiál pro vlastní odborné práce v rámci studia.

Překlad je, jak již bylo zmíněno, potřeba cílit na středoškolské studenty a snažit se, aby příručku neodložili po přečtení několika vět. To zásadně ovlivní překlad některých pasáží v textu, neboť se jedná o zpopularizovaný odborný funkční styl a ve výchozím textu se například nachází rozsáhlé pasáže týkající se studií k dané problematice. Samozřejmě ale není zároveň záhodno vynechávat pasáže úplně, neboť mohou sloužit jako podpůrný materiál pro rodiče dbající na prevenci nebo pro studenty výše zmíněných oborů.

Médium

Knihu lze zakoupit přes internetový obchod *Amazon*. Do rukou čtenáře se má dostat právě v tištěné podobě, e-kniha není na internetu k dohledání.

Přeložený text bude vytištěn a distribuován v rámci vzdělávací akce projektu *Internetem Bezpečně*. Případným zájemcům bude umožněno získat dokument ve formátu pdf, aby se publikace mohla rozšířit mezi co nejvíce osob.

Místo vzniku textu

Není možné zjistit, kde text vznikl. Důležité však pro překladatele je, že se jedná o německou varietu němčiny a že se v knize neobjevují žádné známky dialektu, ačkoliv autorka pochází z oblasti Voralpenland, kde je možné se s dialektem setkat. Fakt, že se tato skutečnost v díle neprojevuje, lze připisovat tomu, že se jedná o odborný funkční styl; ten dialektické prvky nepřipouští.

V případě překladu vzniká text v České republice, konkrétně v Ústí nad Labem. O konkrétní město ale vůbec nejde, text se bude šířit mezi osoby po celé zemi. Důležité však je, že čeští čtenáři nedisponují stejnými presupozicemi jako čtenáři němečtí, popřípadě jim nemusí přijít určité informace v textu relevantní, to je potřeba při překladu zohlednit.

Čas vzniku textu

Knihla byla vydána v roce 2019, napsána mohla být buď stejného roku, nebo o něco dříve, nicméně se zde vzhledem k věku autorky potvrzuje domněnka, že byl původní text vytvořen jako závěrečná vysokoškolská práce.

Překlad se vyhotovuje v roce 2021, tedy pouhé dva roky po vydání originálu. Čten bude téhož roku. Ačkoliv se dva roky mohou jevit jako krátké rozmezí, musí překladatel časový rozdíl zohlednit. Ve výchozím textu se sice neobjevují výrazy jako *letos*, *tento měsíc*, *před rokem* a podobně, svět internetu se však posouvá velmi rychle, a je tak možné, že mnohé údaje o sociálních sítích, kterým je věnována celá kapitola, budou zastaralé (například maximální možná délka příspěvků, maximální počet členů skupiny atd.). Pokud by se nějaké údaje za dobu mezi vznikem výchozího a cílového textu změnily, musel by je překladatel aktualizovat.

Důvod vzniku textu

Důvod souvisí s intencí – text nejspíš vznikl jako kvalifikační práce. Sekundárně pak autorka vybrala téma s ohledem na vlastní zájmy, možná již při psaní práce zamýšlela publikaci později zveřejnit pro širokou veřejnost.

Přeložený text vzniká na základě zadané zakázky, která byla uložena při příležitosti plánování vzdělávací akce výše zmíněného projektu.

Funkce a styl textu

K vymezení funkce využiji klasifikaci podle Romana Jakobsona, ruského lingvisty. Ten rozlišuje šest základních funkcí jazyka: funkci referenční, emotivní, poetickou, konativní, fatickou a metajazykovou.⁴ Jeden text může plnit více funkcí, důležité však je, že nemusí být zastoupeny ve stejné míře.

V knize dominuje především funkce referenční, což není nijak překvapivé, neboť mívá vedoucí úlohu ve většině textů.⁵ Funkce má za cíl předat informaci. Autorka své příjemce informuje o nových médiích, o jejich dopadech, o závislosti na internetu a dalším.

V textu originálu se v podstatě objevují i všechny další funkce. Autorka vyjadřuje své postoje a pocity, například když popisuje, jak u ní probíhal digitální „detox“ a jak se u něj cítila, a text tak plní funkci emotivní. I konativní funkce je zastoupena, a to když autorka – byť ne přímo – ukazuje čtenářům, že život bez (určitých) sociálních sítí může být kvalitnější. Metatextová funkce se projevuje například na místech, kde autorka vložila krátké vsuvky, aby vysvětlila termíny použité v textu.

Nejméně se v textu projevovala funkce fatická a poetická. V místech, na kterých autorka přímo oslovovala čtenáře (např. moto na straně 57 originálu), můžeme hovořit o funkci fatické; poetická funkce se zase projevuje tam, kde autorka použila různé metafory místo prostého a neobrazného vyjádření.

Funkce originálního textu budou v překladu zachovány, ve větší míře se může navíc objevit i funkce fatická. Cílem tohoto rozhodnutí je snaha zaujmout čtenáře, aby nehrozilo, že je kniha přestane zajímat. Zároveň do popředí vystupuje funkce konativní; čtenáři, studenti středních škol, by si měli po přečtení knihy uvědomit, že na ně mohou mít sociální sítě špatný vliv. O tom, jestli s takovým pocitem budou knihu dočítat, nebo ne, rozhoduje opět skutečnost, zda je kniha zaujme natolik, aby si ji přečetli celou a zamysleli se nad jejím obsahem. Za zmínku stojí

⁴ JACOBSON, Roman et al. *Poetická funkce*, (s. 78–82).

⁵ JACOBSON, Roman et al. *Poetická funkce*. (s. 78).

i fakt, že by kniha byla pouze jedním z podpůrných materiálů v rámci vzdělávací akce, nejednalo by se o jediný činitel, který by měl ovlivnit smýšlení čtenářů.

2.2.2. Vnitrotextové faktory

Téma

Tématem knihy jsou sociální sítě a jejich dopady na naši psychiku, což lze vyčíst už z názvu publikace.

Obsah

Kniha se dělí na kapitoly, ty se věnují různým tématům. Po úvodu následuje kapitola o sociálních sítích, dále o jednotlivých médiích, závislosti na internetu a psychických poruchách. Druhá polovina knihy je zaměřená prakticky, autorka píše o vlastní anketě zkoumající vlivy sociálních sítí a jejich výsledcích, o vlastním experimentu – digitálním „detoxu“ – a celou knihu pak ukončuje závěr se seznamem použité literatury.

Samotné názvy jednotlivých kapitol vystihují, co se čtenář v dané části dočte.

Překlad zaměřuji pouze na vybrané kapitoly, a to na první čtyři kapitoly spolu s kapitolou o digitálním „detoxu“ a závěrem. Z překladatelského hlediska mi přišly nejzajímavější, při jejich překladu však vycházím z toho, že by měli cíloví čtenáři k dispozici překlad knihy celé; proto není třeba v kapitole *Závěrem* vysvětlovat záležitosti a pojmy, které již byly popsány v jedné z předchozích kapitol, byť v samotné práci kvůli rozsahu přeloženy nejsou.

Presupozice

V případě naší knihy se u recipienta příliš mnoho znalostí nepředpokládá. Na některých místech se v knize objevují kratší vsuvky vysvětlující pojmy použité v předchozím odstavci. Otázkou zůstává, jestli byla kniha takovým způsobem koncipována již na začátku, nebo jestli se autorka rozhodla dodat vysvětlující pasáže s ohledem na vydání knihy pro širší veřejnost.

Publikace pojednává o sociálních sítích; pro případ, že by o nich čtenáři příliš nevěděli, věnuje autorka jednu celou kapitolu jednotlivým zkoumaným médiím.

Celkově je třeba myslet na fakt, že jak Němci, tak čeští čtenáři mají pro jednotlivé aspekty zhruba stejné potřebné znalosti, odvolávání se na německé reálie není v textu nijak zvlášť

přítomno, maximálně v případech zkratk institucí, ty jsou ale, až na výjimky (*DAK-Studie* na straně 30 originálu), ve výchozím textu vysvětleny. Dále by se mohly rozdílné znalosti projevit v těch chvílích, kdy autorka mluví o jednotlivých oblíbených sociálních sítích napříč německou populací. To zde ale nijak nebrání porozumění čtenářům českým, neboť jsou sociální sítě z knihy známé jak v Německu, tak v České republice.

Naopak je potřeba zohlednit věkový rozdíl čtenářů originálu a čtenářů překladu. U čtenářů originálu se počítalo primárně s dospělými recipienty, v případě našeho překladu můžeme počítat s širokým věkovým rozpětím, také je však potřeba zohlednit, na koho má překlad cílit primárně, a to právě na středoškoláky. Ti například nemusí tušit, co znamenají různé termíny z oblasti psychologie, sociologie a adiktologie; v obdobných pasážích by měl každý překladatel zbystřit a zamyslet se, jestli bude pojem pro čtenáře srozumitelný. Naopak převzatá slova z oblasti sociálních sítí jako *tweety*, *lajkovat*, *postovat*, *tweetovat* využívá mladší generace dnes a denně, překladatel má tak možnost vynechat uvozovky, popřípadě ubrat vysvětlení a podobně.

Výstavba textu

Text dodržuje strukturu odborné práce. Nechybí úvod, závěr ani seznam literatury. Je ale třeba zmínit, že by taková závěrečná práce měla mít strukturu mnohem propracovanější, tj. například anotaci, úvod v jiné formě, resumé, závěr. Samozřejmě se zde nabízí vysvětlení – autorka text před publikováním pro veřejnost upravila, protože by určité pasáže nebyly pro čtenáře nijak zajímavé a nepůsobily by čtivě. Poněkud poetičtější úvodní kapitola popisující autorčiny myšlenky a závěr zmiňující jasnou noc bez hvězd by naopak nebylo vhodné vkládat do práce odborné. Jestli však opravdu autorka postupovala tak, jak navrhuji, tím myslím, že napsala odbornou školní práci, kterou následně poupravila – to je otázka, na kterou se nám nedostane odpovědi, neboť kontakt na autorku nelze dohledat.

Jednotlivé kapitoly jsou označeny čísly a dělí se na další podkapitoly. V textu se místy vyskytují vzdělávací okénka, ta mají za úkol osvětlit pojem, se kterým by čtenáři nemuseli být obeznámeni. V textu jsou na dvou místech vloženy citáty, respektive mota.

Vzhledem ke konvencím a normám platným v českém prostředí není potřeba dělat v textu větší zásahy a přeskupovat jednotlivé části. Opět by bylo na místě poradit se se zadavatelem a zjistit,

zda si přeje vysvětlující okénka a citáty v překladu zachovat, minimálně v případě vzdělávacích okének lze ale počítat s tím, že by je většina středoškolských studentů uvítala.

V textu je poměrně hodně poznámek pod čarou odkazujících se na zmíněné studie. Poznámkový aparát je další důvod, proč můžeme tvrdit, že byl text originálu původně koncipován jako odborná práce. Překladatel by samozřejmě neměl podobné záležitosti vynechat. Českým čtenářům by nejspíš odkazy nic nepřinesly, neboť se nejedná o díla v češtině, na druhou stranu nemá smysl odkazy substituovat podobnými domácími studiemi, když se v našem případě autorka odvolává na konkrétní výsledky. Po dohodě se zadavatelem překladu by bylo samozřejmě možné uvést všechny citované studie na konci knihy, aby se případní zájemci ovládající německý jazyk mohli problematice věnovat více, v tomto případě by se jednalo o dostačující řešení. Pro účely mé práce navíc není nutné jednotlivé poznámky pod čarou vkládat, pouze bych citovala názvy děl, proto je v práci zohledňovat nebudu.

Nonverbální prvky

Text originálu je doplněn fotografiemi, vždy na začátku každé z kapitol. Jestli se obrázky v přeloženém díle zachovají, nebo ne, o tom musí rozhodnout samotný zadavatel překladu, vzhledem k zaměření na středoškoláky však lze předpokládat, že by mohly být původní obrázky ponechány, neboť text bez fotografií přestane znuděné studenty středních škol tím spíš zajímat. Ve svém překladu však obrázky vynechávám, neboť v tuto chvíli nejsou relevantní a text pouze doprovázejí.

Lexikum

Text originálu je psaný současnou spisovnou němčinou – to je samozřejmě ovlivněno funkčním stylem textu (odborný styl).

Často se zde objevují termíny, což lze též přičíst typu textu. Jmenuji pro ilustraci několik případů: *Anreiz- und Belohnungssystem, ursächlicher Effekt, soziale Defizite, soziale Angst, Suchtfaktor.*

Většině termínů není nijak těžké porozumět a už ze samotného složení výrazu je možné vydedukovat význam, pracujeme-li s kontextem, není pak už problém žádný. S ohledem na hlavní skupinu čtenářů ale může být potřeba určité termíny opsat.

V souvislosti s tematikou sociálních sítí se zde také setkáváme s cizími slovy nebo slovy cizího původu, jako je například *Post, geposteten, Follower, Likes, Tweets, Thread, geliked, Networking, Hashtags*. Většina cizích slov v originálu jsou výrazy z oblasti internetu a sociálních sítí. Autorka některá z nich vkládá – alespoň při první zmínce – do uvozovek, nebo avizuje, že se jedná o jejich označení (*sogenannt*).

Od recipientů překladu můžeme čekat, že pro ně podobné výrazy nebudou nesrozumitelné. V případě středoškoláků patří k jejich běžné mluvě, výrazy by přijmuli bez údivu, i kdyby nebyly v uvozovkách nebo psané kurzívou. U starší generace to tak jednoduché být nemusí, nicméně i zde by se případně dalo domluvit se zadavatelem překladu a jednat podle jeho rozhodnutí.

Často se v textu originálu objevují kompozita, kterými se němčina vyznačuje. Najít můžeme nejen běžné složeniny jako *Internetsucht, Kurznachricht, Informationsflut*, ale i takové složeniny, které by se daly stejně tak dobře rozepsat například pomocí spojky nebo užitím genitivu a které jsou spojeny spojovníkem – *Ex-Facebook-Nutzern, Such-und-Weiterscrollen-Modus, Online-Computerspiel-süchtig, Online-Kaufsucht, Pinta-Diari-Studie, Gefällt-mir-Angaben*. Zajímavé v případě těchto kompozit je, že se často jedná o takzvané složeniny vznikající hybridně,⁶ konkrétně se hybridní složeniny většinou týkají oblasti online světa (*Ex-Facebook-Nutzern, Online-Kaufsucht*).

V německých textech si můžeme všimnout obecné tendence kondenzovat informace, kompozita jsou jedním z příkladů, jak lze kondenzace docílit. V překladu do češtiny je potřeba složeniny rozepsat, aby text působil přirozeně.

Autorka se velice často v textu odkazuje na již vyřčené prostřednictvím deiktických výrazů. Dokládám na několika případech:

Dies kann durch Nachrichten oder in Form von Inhalten erfolgen, (...). (O, s. 20)

Daraus wird nicht selten ein längerer Zeitraum. (O, s. 21)

⁶ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*, (s. 171).

Často se podobné výrazy opakují několik vět po sobě, vyšší počet deiktických zájmen se v textech odborného stylu objevuje zcela běžně.⁷

Syntax

V původním textu se vyskytují jak věty jednoduché, tak souvětí. Na první pohled jsou zastoupeny rovnoměrně. V případě souvětí se velmi často jedná o věty vztažné. Vyskytují-li se v textu na některých místech souvětí delší, nejsou nijak těžká na porozumění a nevyžadují přílišné soustředění.

Za zmínku stojí často se objevující pasivní tvary, kterými se vyznačují nejen německé texty, ale i samotný odborný styl. Mnohé vazby jsou neosobní a agens zůstává upozaděno.⁸

Autorka si v textu pokládá poměrně hodně otázek, tyto otázky jsou většinou stručnějšího charakteru a mnohdy dochází k jejich řetězení:

Wirklich? (O, s. 11)

Habe nur ich das Gefühl, dass ich weniger Zeit habe als früher, weil ich inzwischen arbeite? Und nutze ich deshalb das Angebot der schnellen und einfachen Kommunikation? Ist vielleicht doch mein Alter der Grund für die selteneren Treffen? Oder kann ich tatsächlich resümieren, dass die sozialen Netzwerke (...) diese Veränderungen verursacht haben? Erklärt das wirklich den Rückgang realer Treffen mit Bekannten und Freunden? (O, s. 13)

Aber interessieren uns die ganzen Informationen wirklich? (O, s. 57)

Tázací věty vyjadřují jednak autorčiny otázky, jednak mají za cíl upoutat čtenáře a získat si jeho pozornost. Čtenáři se mohou cítit zahrnuti do autorčiných úvah.

Suprasegmentální prvky

Jak bylo již zmíněno výše, objevuje se v textu poměrně hodně otázek. V jednom případě se objevuje i věta zvolací s vykřičníkem:

Abermillionen Menschen können doch nicht irren! (O, s. 11)

⁷ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*, (s. 213).

⁸ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*, (s. 532).

Tato konkrétní věta má vyjadřovat mínění ostatních a zároveň zvyšuje afektovanost výpovědi.

V textu se vyskytuje poměrně hodně dvojteček, mnohdy uvozují autorčiny otázky.

Kurzívu autorka nevyužívala vůbec, místo toho jsou některé pojmy vloženy do uvozovek. Němčina však pro podobné případy připouští obě varianty, a tak se jedná jen o preference a idiolekt autorky. Uvozovky jsou použity také tehdy, když autorka chtěla zdůraznit ironii označení nebo používala méně známé, popřípadě nové metafory.

Stejně tak se neobjevuje v samotném textu zdůraznění určitých pasáží pomocí písma tučného, to slouží pouze jako označení nadpisů.

2.2.3. Účinek

Tento faktor uvádí Christiane Nord jako samostatnou kategorii stojící nad vnětectovými i vnitrotextovými faktory,⁹ již je třeba posuzovat nakonec a zvlášť. Jde o to, jakého účinku text po přečtení dosáhl.

To lze samozřejmě jen předvídat. Budu-li vycházet ze skutečnosti, že cílem překladu je především varovat mladší generaci před nadměrným využíváním sociálních sítí, musím se při překládání snažit tohoto účinku dosáhnout – konečná volba je samozřejmě na samotných čtenářích, je ale možné se je pokusit zaujmout natolik, aby si pročetli publikaci celou, i to se v případě mladých středoškoláků s ohledem na jejich čtenářské návyky cení.

2.3. Překladatelské tendence, posuny a řešení

Cílem překladatele je vytvoření funkčně ekvivalentního překladu, překlad by měl u čtenářů vyvolat stejný účinek jako originál u čtenářů díla původního. Ve snaze o funkčně ekvivalentní překlad nejde o to, jestli překladatel použije stejné jazykové prostředky, důležité je, aby plnily stejnou funkci, a to v rámci celku.¹⁰ Překladatel musí zohlednit rozdíly mezi jazykovými systémy, kulturami, mezičasový faktor a rozdíl mezi recipiency, text by neměl překládat slovo od slova, aniž by se nad svým řešením pořádně zamyslel.

⁹ NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*, (s. 41).

¹⁰ KNITTLOVÁ, Dagmar a Filozofická fakulta. *Teorie překladu*, (s. 5). POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, s. 121. VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*, (s. 22).

Aby bylo možné překonat rozdíly mezi kulturami a příjemci, musí v překladu dojít k jistým změnám, důležité však je, aby zůstalo zachováno invariantní jádro textu a dosáhlo se funkčně ekvivalentního překladu.¹¹ Překladatel by měl změny provádět vědomě, a to na základě správné interpretace.

Levý i Popovič se ve svých pracích věnují problematice překladatelských posunů. Tyto posuny lze klasifikovat podle více kritérií, nejobecněji však na posuny funkční a nefunkční. K posunům funkčním dochází v rámci snahy o vytvoření funkčně ekvivalentního překladu a jsou opodstatněné, posuny nefunkční jsou naopak neopodstatněné a překladatel by se jim měl vyhnout.¹² Jak již bylo řečeno, postupy lze klasifikovat na základě více možných kritérií, to však není úkolem mé bakalářské práce.

Levý zmiňuje napříč knihou *Umění překladu* několik jevů, tendencí, k nimž se překladatel uchyluje a pomocí nichž překonává nesouměřitelnost dvou jazykových systémů. Určitě je důležité zmínit, že by se měl překladatel pro jednotlivé postupy rozhodovat, má-li k nim dobrý důvod. Právě tak se projeví, zda došlo k posunu funkčnímu, či nefunkčnímu.

Popovič věnuje výrazovým změnám ve své knize *Teória umeleckého prekladu* celou kapitolu. Rozlišuje mezi změnami na mikro- a makrostylistické rovině textu. V případě makroroviny hovoříme o takzvané aktualizaci, lokalizaci a adaptaci, v případě mikroroviny o výrazovém zesilování, výrazové shodě a výrazovém zeslabování. Poslední tři zmíněné změny lze ještě dále dělit, v knize je této klasifikaci věnováno celé schéma.¹³

Ve zbytku části představím pro ilustraci několik vybraných překladatelských postupů a posunů na pozadí mého překladu. Samozřejmě by se v textu našlo k jednotlivým postupům mnohem více příkladů, později se však ještě zaměřuji na konkrétní problematické okruhy, pro jejichž řešení jsem některé postupy využila. Tato kapitola má sloužit pouze jako stručná charakteristika vybraných jevů.

¹¹ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, (s. 118).

¹² GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatológie*, (s. 57).

¹³ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, (s. 122–130).

Generalizace

Překladatel nahradí v případě generalizace specifický pojem pojmem obecnějším, dochází k takzvanému zobecnění.¹⁴ To může být například provedeno pomocí hyperonym.

V překladu jsem se ke generalizaci uchýlila v následující části:

Fast jeder der Generation Z (nicht vor 1997 geboren) ist (...). (O, s. 10)

Skoro všichni z generace Z (tedy osoby narozené od poloviny 90. let 20. století) jsou (...). (P, ř. 12–13)

K rozhodnutí mě vedla skutečnost, že se časové vymezení generace Z v českých textech různí, číslo se ale vždy pohybuje okolo roku 1995. Abych předešla možným nesrovnalostem, rozhodla jsem se pro zobecnění, které pro představu postačí.

Intelektualizace – vykládání nedořečeného

Příkladem vykládání nedořečeného může být rozvádění metafor, překladatel vykládá naplno myšlenky, které v textu nejsou řečeny napřímo.¹⁵

Aber die Tage in meinen jungen Jahren sind durchaus schön und erfüllend gewesen, wenn ich mit Freunden ganz analog um die Häuser gezogen bin. (O, s. 11)

Ale dny mých mladých let byly naprosto krásné a naplňovaly mě. Potulovali jsme se s kamarády mezi domy, mobil jsme k tomu nepotřebovali. (P, ř. 28–29)

Výraz *analog* se zde vyskytuje v kontrastu k adverbium *digital*, to by sice českým čtenářům při čtení dojít mohlo, věta s adverbiem *analogově* by však v češtině nemusela působit elegantně, a tak bylo potřeba znění upravit.

Příkladů vykládání nedořečeného bychom v textu našli opravdu mnoho, vyplývá to z rozdílných presupozic českých a německých čtenářů, respektive z věkového rozdílu mezi nimi.

¹⁴ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 138).

¹⁵ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 145–146).

Aktualizace a lokalizace

Při aktualizaci textu nahrazujeme staré současným, pracujeme s časem díla.¹⁶ Překladatel pracuje s takzvanou oblastí zvláštního, jedná se o obsahy a formy podmíněné dobově, nejde pouze o obsah pojmový.¹⁷

Schon Kinder in der ersten Klasse haben heute WhatsApp, Snapchat und Facebook auf ihren Smartphones. (O, s. 13)

Dnes mají děti na svých smartphonech Instagram, Facebook a TikTok už v první třídě. (P, ř. 60)

Aplikace a sociální síť TikTok existuje již několik let, známější však začala být až v posledním roce. Stejně tak se před několika lety těšil Snapchat obrovské popularitě, v dnešní době se mezi nejoblíbenější sítě neřadí. Sociální sítě vystupovaly ve větě pouze jako příklad sítí rozšířených mezi dětmi (a mládeží), a proto bylo možné je přizpůsobit aktuální situaci. Pro tyto účely jsem provedla anketu mezi zhruba 80 středoškoláky, ve které jsem se ptala na jejich nejvyužívanější sítě, a výsledky jsem zohlednila v překladu. Aplikace Instagram a TikTok nahradily aplikaci WhatsApp a Snapchat. Podobná úprava by samozřejmě nebyla možná všude – v následujících kapitolách se autorka zabývala konkrétními sítěmi, které by nahradit nešlo, neboť se staly tématem jednotlivých podkapitol, jednalo se o obsah pojmový.

V souvislosti s mým řešením mohu také mluvit o takzvané lokalizaci, u té se jedná o formy podmíněné národně, překladatel pracuje s místem děje.¹⁸ Výzkum jsem totiž prováděla mezi studenty českými, pokud bych bývala zkusila výzkum provést mezi studenty německými, je možné, že bych bývala získala jiné výsledky. To ale nebylo nutné, protože překlad směřuji na čtenáře české.

Vynechávka

Zastává-li překladatel metodu takzvaného volného překladu, může v něm něco přidat, nebo vynechat. To píše Levý v *Umění překladu*.¹⁹ V díle se také odvolává na O. Fischera, který

¹⁶ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, (s. 122).

¹⁷ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 114).

¹⁸ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 114). POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, (s. 122).

¹⁹ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 33).

tvrdil, že překlad musí být do té míry volný, aby mohl být věrný.²⁰ Jeho tvrzení souvisí s tím, co jsem již zmiňovala v úvodu zastřešující kapitoly, totiž že v překladu musí dojít k jistým změnám – při překládání se něco ztrácí a zároveň něco přibývá, což vychází mimo jiné z podstaty nesouměřitelnosti dvou rozdílných jazykových systémů.²¹

Für eine Person, die längere Zeit offline ist, entsteht schnell der Eindruck, vom sozialen Leben der anderen Mitglieder des neuen Mediums ausgeschlossen zu sein. (O, s. 15)

Osoba, která je delší čas offline, získává rychle dojem, že je vyloučena ze sociálního života ostatních uživatelů. (P, ř. 110–111)

V tomto případě se jednalo o čistě stylistické důvody. V němčině se řetězení genitivních vazeb objevuje často, v češtině by bylo samozřejmě možné dodat atribut *nového média*, věřím však, že substantivum *uživatelé* v kontextu jasně implikuje, že se jedná o uživatele nového média, a že se jedná o elegantnější řešení.

2.4. Překladatelská metoda a výběr některých jejích důsledků pro překlad

Jak již bylo zmíněno, shrnuje Jiří Levý své myšlenky v knize *Umění překladu*. V rámci teorie se sice věnuje překladu literárnímu, jednotlivé aspekty však lze aplikovat i na překlad textů neliterárních. Levý zde mimo jiné tvrdí, že má překlad jako proces tři fáze – pochopení, interpretaci a přestylizaci předlohy.²² Na konci fáze druhé, fáze interpretační, by měl mít překladatel v hlavě mentální obraz díla, na jehož základě si vytváří překladatelskou koncepci, což je ideový základ jeho tvůrčí metody.²³ Tato metoda se týká celého díla jako celku, překladatel by měl postupovat konzistentně a jednotlivá řešení aplikovat všude stejně – například přechylovat ženská jména napříč celým textem, ne jen na místech některých.

Než jsem začala překládat vybrané kapitoly publikace *Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen*, utvořila jsem si vlastní metodu, které jsem se držela během celého procesu:

Překlad musí být vytvořen v první řadě pro středoškolské studenty – na jejich rodiče a zájemce o probíranou tematiku (studenty adiktologie, psychologie nebo sociologie) musí být nahlíženo

²⁰ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 87).

²¹ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, (s. 118–119).

²² LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 53).

²³ LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*, (s. 64).

až v druhé řadě. Toto zdánlivě obecné rozhodnutí s sebou neslo několik důsledků. Pro ilustraci uvedu některé z nich.

Stylizace

U sloves jsem volila hovorové koncovky *-ju*, aby se středoškoláci s textem spíše ztotožnili a abych se přiblížila jejich běžné mluvě.

Místo toho s nimi udržuju kontakt (...). (P, ř. 47)

[P]o 20 minutách hraju několikáté kolo, (...). (P, ř. 271–272)

Dopředu si tak totiž oddechový čas, (...). (P, ř. 484)

Tam, kde to bylo možné, jsem ze stejného důvodu volila hovorové varianty sloves místo tvarů stylově vyšších:

Nebo to můžu opravdu shrnout tak, (...). (P, ř. 50)

[M]ůžou využívat různé služby, (...). (P, ř. 77)

[J]ak můžu zjistit, (...). (P, ř. 276)

U vztažných zájmen jsem upřednostňovala neutrální podobu *který* oproti knižnímu *jenž* a vysoce hovorové až nespisovné variantě *co*.

Ačkoliv jsem se snažila přiblížit hovorovější podobě jazyka, musela jsem dbát na to, aby text nesklouzl k nespisovnosti – když jsem si nebyla jistá, jestli je nějaká varianta přípustná, využila jsem *Internetovou jazykovou příručku*.²⁴

Zásahy do textu

Nejvíce – alespoň nejvíce viditelně – ovlivnila moje metoda překlad pasáží o jednotlivých studiích a o výsledcích autorčiny ankety.

Einschlägige aktuelle Untersuchungen wie „Digital 2018 in Deutschland“ und eine Onlinestudie von ARD und ZDF aus dem Jahr 2017 benennen die am häufigsten genutzten

²⁴ *Internetová jazyková příručka* [online]. [cit. 23-4-2020]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=plot%C3%A9nka&ref=plot%C3%BDnka>

sozialen Medien in Deutschland. Laut „Digital 2018 in Deutschland“ sind dies Youtube mit 69 Prozent, WhatsApp mit 65, (...). WhatsApp ist neben den sozialen Medien als eigene Kategorie abgefragt worden. Aus diesen Studienergebnissen zur Mediennutzung habe ich die zu behandelnden sozialen Medien abgeleitet. Facebook und WhatsApp sind repräsentative neue Medien, da sie aufgrund der Studienergebnisse beziehungsweise durch vergleichbare statistische Untersuchungen die am meisten verwendeten sozialen Medien sind. YouTube ist ebenfalls (...). (O, s. 18–19)

Dvě německé studie z let 2017 a 2018 mapují nejpoužívanější sociální média v Německu. Podle studie z roku 2018 (Digital 2018 in Deutschland) to je YouTube (69 % dotazovaných), WhatsApp (65 %), (...). YouTube se sice taky hodně využívá, (...). (P, ř. 141–147)

Jak je vidět, chybí v překladu celkem tři věty z původního odstavce. Větu ohledně WhatsAppu jsem se rozhodla vynechat úplně, a to z toho důvodu, že není nijak relevantní pro zbytek textu. Autorka nezmiňuje, z jakého důvodu se WhatsApp zkoumal separátně, informace má pro čtenáře nulovou hodnotu. Kdyby se jednalo o překlad pro čtenáře jiné, určitě bych zvažovala, zda větu zanechat, nebo vynechat. Stejně tak chybí v překladu dvě další věty – autorka totiž v navazující části shrnuje, jaké konkrétní sítě pro své zkoumání vybrala, informace by tak byla v překladu několikrát. I zde jsem se rozhodla vynechat větu s ohledem na čtenáře. Pro středoškoláky bude část popisující průběh výběru médií zajisté jedna z nejméně zábavných, není potřeba je zahrnout mnoha detaily, které je ve výsledku nezajímají. Tyto větší zásahy by bylo samozřejmě nutné prodiskutovat se zadavatelem zakázky. Vynechávka patří mezi možné překladatelské posuny, zde se dokonce pohybujeme na rovině celých vět.

K vypuštění věty došlo ještě například zde:

Frauen hingegen bevorzugen Facebook. Sie kommunizieren in diesem häufiger und intensiver mit anderen Nutzern als Männer. (O, s. 19)

Věta mohla čtenáře trochu zmást, neboť v navazujícím odstavci autorka píše, že muži využívají nejčastěji aplikaci Facebook:

Hinter Facebook ist Twitter das von Männern meistgenutzte neue Medium. (O, s. 19)

Autorka přitom nikde nezmínila, že by byly ženy obecně na sociálních sítích aktivnější. Z toho důvodu jsem se rozhodla větu o ženách vynechat, informace se totiž navíc objevuje ještě jednou v rámci navazujícího odstavce, a hlavně – bez této věty je text pro čtenáře více souvislý, v originálu je věta o ženách vložena mezi dvě věty, které se vyjadřují k preferencím mužů. Moje konečné řešení vypadá následovně:

Muži rádi používají sociální síť Twitter. Na té je možné posílat a číst krátké příspěvky. Nejen sociální síť Twitter, ale i XING a LinkedIn jsou nová média, která vedou převážně u mužů. Twitter je v tomto případě na druhém místě za Facebookem. XING a LinkedIn jsou profesní sociální sítě, které slouží především k navazování a udržování pracovních kontaktů. Twitter se, jak už bylo řečeno, používá především k výměně krátkých sdělení. Lze zde sledovat celá vlákna sdělení. Ženy upřednostňují Facebook, Instagram, Pinterest a Snapchat, využívají je víc než muži. (P, ř. 151–157)

Kvůli vynechání věty jsem musela spojit dva odstavce. První odstavec by totiž jinak bývala tvořila jediná krátká věta, jež by se vyjadřovala ke stejné problematice jako první věta následujícího odstavce. Většina odstavců je navíc v textu originálu poměrně dlouhá, takže by mohl krátký odstavec o jedné větě působit na čtenáře rušivě. Ke spojení odstavců jsem se uchýlila ještě v jednom případě, opět se jednalo o přidružení jedné věty tvořící celý odstavec ke zbytku textu, na který se obsahově úzce vázala.

Jak jsem již zmínila na začátku podkapitoly, k přehazování a vynechávání vět došlo ještě v části vyhodnocující výsledky ankety, konkrétně v závěru. Tento úsek však již nebudu porovnávat tak detailně, protože mě ke změnám vedly stejné důvody, které jsem, doufám, dostatečně rozvedla na předchozích příkladech. Nejvíc důležité pro mě bylo dbát při vypouštění vět na to, že vynechaný úsek neobsahuje žádnou informaci, která předtím nezazněla, a pokud tomu tak bylo, informaci jsem začlenila do věty jiné:

So sind beispielsweise bei Facebook viele unterschiedliche Nutzungsarten möglich, die vermutlich dementsprechend unterschiedliche Auswirkungen haben können. (O, s. 55)
Andere soziale Netzwerke wie Facebook, die neben der Informationsbeschaffung oder dem Networking vor allem der Selbstdarstellung dienen, begünstigen bei intensiver Nutzung zum Teil negative Auswirkungen. (O, s. 55–56)

Tyto dvě – spolu nesousedící – věty jsem spojila do jedné, neboť se jejich obsah překrývá a na středoškoláky by rozepisování mohlo působit nudně:

Například takový Facebook, ten můžeme používat na opravdu spoustu věcí – zisk informací a jejich výměnu, navazování vztahů a jejich udržování (takzvaný networking), a hlavně pak sebe prezentaci – aplikace tak může mít částečně i negativní dopad. (P, ř. 545–548)

Právě v tomto odstavci došlo z mé strany k jisté konkretizaci, původní znění věty se pohybovalo na obecnější rovině, konkrétně věta zmiňovala, že se využívání aplikace může projevat jak negativně, tak pozitivně; v mém řešení jsou díky spojení obsahu z více vět zmíněny pouze negativní dopady, původní formulace a nové řešení si však nijak neprotiřečí.

K vypuštění vět došlo například ještě v dalším příkladě, k vynechání informací však nedošlo, neboť byly zmíněny v předchozích větách. Jedná se o věty následující:

Die Beispiele Facebook und WhatsApp zeigen, dass nicht die Nutzungsdauer allein entscheidend ist, sondern vor allem nach dem spezifischen neuen Medium differenziert werden muss. Die jeweilige Nutzungsart und Motive sind zusätzliche Kriterien, welche ebenfalls einen Einfluss auf mögliche negative psychische Auswirkungen durch intensive Nutzung eines neuen Mediums haben können und deshalb bei zukünftigen Forschungen zu dem Thema berücksichtigt werden sollten. Auf Facebook können sich die Nutzungsarten und Motive gravierend voneinander unterscheiden und die reine Kommunikation, wie in WhatsApp, würde allein zu keinen negativen Auswirkungen führen als andere Nutzungsarten und Motive. (O, s. 56)

Jak jsem již zmínila, zásahy podobných rozměrů by bylo určitě vhodné konzultovat se zadavatelem zakázky.

O něco méně radikálně jsem postupovala u jednotlivých studií. Jejich názvy, popřípadě jména tvůrců jsem umístila do závorek, abych na ně nekladla příliš velký důraz, a místo toho jsem shrnula, čemu se daná studie věnovala, ze kterého roku pocházela nebo zobecnila, kdo za daným výzkumem stál. Do závorky jsem pak uvedla název studie nebo další bližší dostupné informace pro případ, že by měl někdo zájem věnovat se problematice individuálně. Na konci přeložené publikace by pak následoval seznam s přesnějšími bibliografickými údaji, to bylo již

blíže popsáno v kapitole *Překladatelská analýza*. Tento postup jsem zvolila napříč celou knihou:

podle studie z roku 2018 (Digital 2018 in Deutschland) (P, ř. 141–142)

výsledky německého výzkumu mapujícího závislost na internetu (PINTA-DIARI) (P, ř. 350)

studie německé zdravotní pojišťovny z roku 2017 (DAK-Studie) (P, ř. 361–362)

V posledním případě bylo dokonce nutné vysvětlit zkratku *DAK*, jejíž znalost autorka od původních německých čtenářů očekávala a očekávat mohla – jedná se totiž o německou realii – ale jejíž znalost od českých čtenářů naopak očekávat možné není.

Příkladů bych mohla jmenovat ještě celou řadu, neboť metoda udává směr celému budoucímu překladu. Další problémy, se kterými jsem se potýkala, osvětlím v nadcházející části, protože si podle mě zaslouží zvláštní podkapitolu.

2.5. Další překladatelské problémy a jejich řešení

V následujících pár podkapitolách okomentuji další překladatelské problémy, jež se během překládání vyskytly. Pro větší přehlednost je dělím na několik jazykových rovin. Poslední podkapitolu – *Chyby a nesrovnalosti v textu* – se do žádné z rovin zařadit nepokouším. V úvahu by samozřejmě připadala rovina pragmatická, popsané problémy by však šlo vnímat na pozadí různých rovin.

2.5.1. Lexikální rovina

Sociální sítě a jejich názvy

Zásadní otázkou při koncepci překladatelské metody byl překlad sociálních sítí. Všechna substantiva se v němčině píšou s velkým písmenem na začátku, v češtině tomu tak není. Dalším faktorem je skutečnost, že je i v angličtině zvykem psát názvy sociálních sítí s písmenem velkým. Při překladu jsem se musela rozhodnout, jak budu v případě sociálních sítí postupovat. V jazykové poradně *Ústavu pro jazyk český* se k tomu píše následující:

„O tom, zda napsat Facebook, nebo facebook, rozhoduje způsob užití i druh textu. Tento výraz, jak dokládá databáze ochranných známek, je název ochranné známky, a to sociální sítě provozované na internetu. Názvy ochranných známek, označující nejruznější produkty, se považují za vlastní jména. (...). Způsob psaní uvedený v databázi ochranných známek je vhodné

*dodržovat v právních textech, v ostatních se lze řídit obecnými zásadami a psát jen velké písmeno na začátku: Hermelín, Jar, Facebook. Tato podoba je náležitá však tehdy, kdy má autor skutečně na mysli název ochranné známky. Tak tomu bývá v případě, pokud je před názvem umístěno obecné jméno naznačující druh produktu a název zůstává nesklonný, např. dva sýry (zn.) Hermelín, mycí prostředek (zn.) Jar, sociální síť Facebook, na sociální síti Facebook. Ve spojeních jako kup dva hermelíny, luxusní jar na nádobí, tráví spoustu času na facebooku, aktualizoval si svůj profil na facebooku již nejde o název ochranné známky, ale o druhové označení, a proto by se měly tyto výrazy psát s malým písmenem.*²⁵

Stejný způsob zápisu se zde navrhuje i pro sociální síť Twitter a Instagram. Psaní s malým písmenem by tak bylo na místě, problém ale představuje sociální síť WhatsApp. Tato síť zastupuje v textu jedno ze čtyř hlavních probíraných nových médií, což nelze zanedbat. Podíváme-li se do *Českého národního korpusu*, najdeme v drtivé většině případů zápis s velkým písmenem, malé písmeno se objevuje zřídka. Důvodem výskytu zápisu s převážně velkým písmenem je zřejmě fakt, že má název aplikace připomínat anglickou frázi *What's up* (v překladu: *Co se děje?*). V samotné zemi původu se aplikace píše – stejně jako všude jinde po jejím vzoru – *WhatsApp*. Velké písmeno uprostřed poukazuje na rozdělení slov a jak již bylo řečeno výše, i v češtině se psaní velkého *A* dodržuje. Napsat *whatsApp* by nebylo elegantní řešení; psát všechny sociální sítě s počátečním malým písmenem, zatímco by se WhatsApp psal s písmenem velkým, to by bylo ještě méně optimální. Jak jsem již výše zmiňovala, překladatel by měl při překladu jednotlivých řešení postupovat konzistentně a neměl by se uchýlovat k různým řešením jednoho překladatelského problému. Proto jsem se rozhodla psát veškeré sociální sítě s počátečním velkým písmenem.

Dalším možným „kamenem úrazu“ by mohlo být skloňování jednotlivých sociálních sítí. Instagram, Facebook, Twitter, toto všechno jsou sítě, k nimž můžeme najít vyskloňované varianty. S aplikací WhatsApp to bylo o něco horší – v korpusu jsem našla jen varianty nevyskloňované. Na internetu, a to i ve zpravodajských denících, jako jsou *iDNES.cz*²⁶ nebo

²⁵ Vedeme v redakci spor o tom, zda je správná podoba Facebook, nebo facebook. Můžete nás rozsoudit? In: Jazyková poradna. Zajímavé dotazy. Ústav pro jazyk český. Akademie věd České republiky [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/zajimave-dotazy/200101-zajimave-dotazy-facebook.html>

²⁶ MARTINŮ, Ondřej. WhatsApp varuje: bez souhlasu s novými pravidly neodešlete zprávu. In: iDNES.cz [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/mobil/tech-trendy/whatsapp-nova-pravidla-souhlas.A210223_142519_mob_tech_oma

Novinky.cz,²⁷ se však dají dohledat i varianty vyskloňované. Středoškolská studenti, na které přeložený text cílí, tyto tvary navíc používají zcela běžně, a tak není žádný problém je použít. Na několika místech jsem se však rozhodla uvést před samotným názvem obecný výraz *aplikace*, problém tak odpadl. U aplikace WhatsApp jsem toto řešení využila vícekrát než v případě ostatních médií.

Překlad slov cizího původu

V případě anglických pojmů z internetového prostředí můžeme hovořit o internacionalismech, to je – jak se můžeme dočíst v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* – označení pro výrazy vyskytující se paralelně ve více jazycích.²⁸ Slova jako *Like* a *Post* jsou sice podle internetových německých slovníků používány ve specifickém (zde internetovém) prostředí, postupně se ale ujímají, neboť se můžeme setkat i s výrazy, jako je *liken*, *posten*. Autorka termíny z internetového prostředí většinou vložila do uvozovek, já se však v překladu rozhodla pro formu bez uvozovek, opět s ohledem na hlavní cílovou skupinu. V textech – minimálně v textech věnujících se tématice sociálních sítí – se s podobnými výrazy setkáváme po většinu času bez uvozovek.

Zajímavější než samotná substantiva byla verba od nich odvozená, jež se v českém prostředí ujala různě. Tak třeba výraz *liken* se v češtině ujal jako *lajkovat*, dodržel se jeho fonetický zápis.

U verba *tweeten* je však v češtině používán jak fonetický zápis *tvítovat*, tak tvar nezohledňující českou výslovnost, totiž *tweetovat*. Na internetovém portálu *Čeština 2.0*²⁹ jsou uvedeny obě varianty zápisu, jinde lze nalézt i tvary jako *twitterovat*, jejich počet je ale zanedbatelný. Po důkladném přemýšlení jsem se rozhodla pro variantu druhou. Počet výskytů verba *tweetovat* je vyšší, a navíc používám pro označení příspěvku zveřejněného na sociální síti Twitter substantivum *tweet*. Substantivum a z něho odvozené verbum si jsou velmi blízka, a proto by nebylo rozumné rozhodnout se v jednom případě pro zápis fonetický, v druhém zase pro zápis

²⁷ FIŠER, Miroslav. *Lidé houfně prchají z WhatsAppu. Signál posílil o 4200 procent*. In: *Novinky.cz* [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/software/clanek/lide-houfne-prchaji-z-whatsappu-signal-posilil-o-4200-procent-40347887>

²⁸ MARTINCOVÁ, Olga. *Internacionalismus*. In: *Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTERNACIONALISMUS>

²⁹ *Tvítovat*. In: *Čeština 2.0* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://cestina20.cz/slovník/tvitovat/>

původní. I v případě substantiva *tweet* lze dohledat alternativu *tvít*, na samotné platformě se však dává přednost variantě *tweet*.

Příkladem přejatého výrazu nezohledňujícího fonologickou stránku je verbum *scrollovat*, u něhož mohlo dojít během asimilačního procesu k změně písmena *c* na *k*, to se ale nestalo.

Ve všech podobných případech si bylo nutné ověřit, která varianta se v našem prostředí obvykle upřednostňuje.

I přes skutečnost, že jsem v případě internacionalismů z oblasti sociálních sítí většinou volila počeštěná cizí slova, musela jsem se v jednom případě rozhodnout nahradit původně cizí výraz slovem českým:

Die Standardeinstellung für erstellte Tweets ist, dass sie sofort und für alle sichtbar veröffentlicht werden, jedoch kann in den Einstellungen die Sichtbarkeit auf die eigenen Follower begrenzt werden. (O, s. 22)

Postnuté tweety vidí standardně všichni, a to okamžitě po zveřejnění, člověk však může v nastavení omezit viditelnost vlastních příspěvků jen na své sledující. (P, ř. 234–236)

V němčině se v kontextu sociálních sítí používá jak slovo *Follower* (například na platformě Twitter), tak označení *Abonnet* (v aplikaci Instagram). V češtině lze dohledat označení typu *folouver*, *follower*, v prvním případě se jedná o velmi malý počet výskytů, v druhém případě o něco vyšší, často je však výraz vložen do uvozovek. Na sociální síti Instagram je pro „*followery*“ zavedeno ustálené označení *sledující*, které se – jak jsem později v rámci rešerše zjistila – používá oficiálně i na české verzi aplikace Twitter.

V souvislosti se slovy cizího původu bych ráda zmínila ještě jedno slovo, konkrétně substantivum *Außenseiter* (O, s. 52). U tohoto výrazu totiž spatřujeme opačnou tendenci. V němčině existuje jak kalk *Außenseiter*, tak cizí slovo *Outsider*. První domácí varianta se vyskytuje častěji – alespoň se to tak píše na německém internetovém slovníku DWDS.³⁰ V

³⁰ *Außenseiter* – *Schreibung, Definition, Bedeutung, Etymologie, Synonyme, Beispiele*. In: DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/Au%C3%9Fenseiter>. *Outsider* – *Schreibung, Definition, Bedeutung, Beispiele*. In: DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/Outsider>

češtině je tomu jinak – zavedené je pouze cizí slovo *outsider* a synonymum domácího původu chybí.

Stejně tak je v češtině výraz *Networking* (O, s. 56) zavedený pojem, v překladu jsem ho nicméně rozvedla a vysvětlila, neboť se nejedná o slovo, kterému by většina středoškolských studentů rozuměla:

[T]en můžeme používat na opravdu spoustu věcí – zisk informací a jejich výměnu, navazování vztahů a jejich udržování (takzvaný networking), (...). (P, ř. 546–547)

Termíny

V textu se objevuje několik termínů, a to především z oblasti adiktologie, psychologie a sociologie. Naštěstí se velmi často jedná o termíny, jejichž významu by měla rozumět i mladší generace. I přesto jsem některé výrazy konzultovala se studentkami výše zmíněných oborů, abych se ujistila, že jsem vše správně interpretovala a že ani budoucí čtenáři nebudou mít problémy s porozuměním. Nyní jmenuji pár příkladů pro ilustraci a vyjádřím se k jednotlivým řešením:

Für mich ist der Suchtfaktor der neuen Medien mit den von Onlinespielen vergleichbar. (O, s. 26)

Riziko vzniku závislosti na nových médiích je podle mě srovnatelné s rizikem vzniku závislosti na online hrách. (P, ř. 270–271)

Suchtfaktor je termín z adiktologie vyjadřující, jak moc je pravděpodobné, že vznikne určitá závislost. V češtině existuje zavedený pojem, a to *závislostní potenciál*. Tento pojem je zřejmě blízký všem odborníkům v oblasti adiktologie, nezasvěcenému laikovi však označení *závislostní potenciál* stěží něco přiblíží, středoškolským studentům pak už vůbec ne. Pojem jsem tedy nenahradila významovým ekvivalentem, ale opsala, vysvětlila. Z hlediska terminologie se v mém případě jednalo o intelektualizaci, explikaci.

Explicace nebyla na mnoha místech třeba, neboť sama autorka přidala do původního textu vysvětlující okénka, aby nedošlo k nepochopení textu, například:

Anreiz- und Belohnungssystem: positive Konditionierung auf ein Verhalten oder Ähnliches. Wenn wir bei einer bestimmten Situation im Gehirn Dopamin produzieren, (...). (O, s. 21)
Motivační mechanismus: Jedná se o pozitivní podmiňování chování – pokud se nám v určité situaci uvolní v mozku dopamin (hormon štěstí), (...). (P, ř. 182–184)

V případě slovního spojení *Anreiz- und Belohnungssystem* se nejedná o žádný zavedený termín. Autorka daný pojem dostatečně vysvětlila, proto mi nedělalo problém najít vhodný český ekvivalent popisující stejný jev. Ačkoliv není ani český pojem v kontextu sociálních sítí zavedený, uvedené vysvětlení ho dostatečně rozvíjí.

Explicaci ze strany překladatele však vyžadoval termín *dopamin*. Označení by nemuselo být všem středoškolským studentům jasné, a pokud by se jednalo o středoškoláky jiného zaměření než všeobecného nebo přírodovědného, mohlo by vysvětlení působit nedostatečně. Díky vysvětlení v závorce by měl být pojem o něco přístupnější.

Některé termíny vychází z českého názvosloví, v některých případech se zase jedná o slova cizí. Příkladem druhého případu je termín *soziales Defizit* (O, s. 32). Zde by se nabízelo přeložit substantivum pomocí převzatého slova *deficit*, nebo nahradit slovem *nedostatek*, které vystihuje význam spojení a bylo by srozumitelné pro všechny. Abych nepodcenila nejmladší čtenáře, rozhodla jsem se využít v rámci *Českého národního korpusu* službu *Slovo v kostce*. Podle této služby používají substantivum *deficit*³¹ osoby se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním, *nedostatek*³² i lidé se vzděláním základním. Poslední ročníky středních škol by si tedy se slovem *deficit* dost možná poradily, v nižších ročnících by však nemuselo být pochopeno.

V případě, že jsem si nebyla jistá, jestli by středoškoláci určitému slovu rozuměli, konzultovala jsem ho navíc s Mgr. Rudolfem Kadlecem, který učí občanskou výchovu na 2. stupni základních škol. Věřím, že dokáže posoudit, kterým výrazům by studenti prvních ročníků středních škol dokázali porozumět, neboť pracuje i se studenty devátého ročníku základní

³¹ *Deficit (podstatné jméno)*. In: Slovo v kostce. Český národní korpus [online]. [cit. 2021-29-03]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/search/cs/deficit>

³² *Nedostatek (podstatné jméno)*. In: Slovo v kostce. Český národní korpus [online]. [cit. 2021-29-03]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/search/cs/nedostatek>

školy. Na základě společných promluv jsem například slovo *empirisch* (O, s. 27) zjednodušila výrazem *pomocí experimentů* nebo nahradila slovo *Hypothese* (O, s. 55) slovem *domněnka*.

Kompozita

Při překladu z němčiny do češtiny je velmi důležité zmínit kompozita (složeniny), která jsou pro německé texty typická, často se dokonce skládají ze tří a více substantiv.³³ I čeština disponuje možností tvořit složeniny, nevyužívá ji ale v takové míře jako němčina,³⁴ a proto jsem musela při překladu využívat různá jiná řešení.

Nejčastěji jsem při překladu využívala adjektivní přívlastek:

Gruppenchats (O, s. 13) → *skupinový chat* (P, ř. 61)

Sprachnachrichten (O, s. 22) → *hlasové zprávy* (P, ř. 215)

Onlinespiele (O, s. 26) → *online hry* (P, ř. 271)

Internetsucht (O, s. 27 originálu, deiktický výraz *sie*) → *internetová závislost* (P, ř. 295)

Marketing-Industrie (O, s. 51) → *marketingové odvětví* (P, ř. 467)

Kurznachrichten (O, s. 55) → *krátké příspěvky* (P, ř. 534–535)

Neustart (O, s. 57) → *nový začátek* (P, ř. 589)

Často jsem si také pomohla českou substantivní skupinou, a to jak v genitivu, tak v pádu předložkovém:

Genitiv:

Freundes- und Bekanntenkreis (O, s. 23) → *okruh přátel a známých* (P, ř. 244–245)

Nutzerzahl (O, s. 28) → *počet uživatelů* (P, ř. 324)

Familienmitglieder (O, s. 31) → *členové rodiny* (P, ř. 384)

Zeitvertreib (O, s. 50) → *ukrácení času* (P, ř. 452)

Foto- und Videobearbeitung (O, s. 55) → *zpracování fotek a videí* (P, ř. 530)

Umfrageergebnisse (O, s. 57) → *výsledky ankety* (P, ř. 567–658)

³³ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*, (s. 426–427).

³⁴ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*, (s. 21).

Pád předložkový:

Internetsucht (O, s. 26) → *závislost na internetu* (P, ř. 269)

Bildschirm-Leben (O, s. 57) → *život před obrazovkou* (P, ř. 577)

Občas jsem dokonce zkombinovala obě možnosti – k substantivní skupině jsem přidala adjektivní přívlastek:

Designer-Wohnungseinrichtung (O, s. 50) → *designové vybavení do bytu* (P, ř. 460)

Ex-Facebook-Nutzer (O, s. 57) → *bývalí uživatelé Facebooku* (P, ř. 570)

V některých případech jsem kompozitum nahradila celou větou, aby překlad působil přirozeně:

Nutzungsarten und Motivationsgründe (O, s. 19) → *jak uživatelé nová média využívají a co je k tomu motivuje* (P, ř. 164)

Art der Informationsbeschaffung (O, s. 26) → *způsob, jak můžu zjistit* (P, ř. 276)

nach diesem Tag (...) des bewussten Offline-seins (O, s. 50) → *potom, co jsem zůstala záměrně offline* (P, ř. 437–438)

Such-und-Weiterscrollen-Modus (O, s. 57) → *jak bezcílně scrollujeme dál a dál* (P, ř. 572)

Objevila se ale i taková kompozita, pro která v češtině existuje jednoslovný ekvivalent:

Tagebuch (O, s. 20) → *deník* (P, ř. 171)

Bewertungsmaßstab (O, s. 21) → *ukazatel* (P, ř. 205)

Podíváme-li se na některé překladatelské postupy, můžeme hovořit o explikaci – *Apple-Erfinder* (O, s. 13) → *zakladatel značky Apple* (P, ř. 67) – nebo vynechávce – *Geburtstagswünsche* (O, s. 49) → *gratulace* (P, ř. 436). Samozřejmě jsem mohla napsat *gratulace k narozeninám*, z kontextu však bylo vše zcela zřejmé, neboť autorka hledala datum narození:

Am Tag der Abstinenz habe ich ursprünglich nur ein Geburtsdatum herausfinden wollen. Dazu eignet sich Facebook hervorragend. Selbst wenn das Datum nicht im Profil eingetragen ist, kann ich aus der Chronik des Profils nach Geburtstagswünschen suchen. (O, s. 49)

Ještě než se přesunu do další části, ráda bych okomentovala jednu konkrétní složeninu, a to sice *Neustart* (O, s. 57). Toto kompozitum uzavírá celý text, zároveň se objevuje v názvu publikace. Slovo *Neustart* můžeme přeložit jako *restart*, nebo také *nový začátek*. *Restart* by podtrhl téma celé publikace, jež se věnuje sociálním sítím – autorka začíná život bez nových médií a dala by se říci, že „restartuje“ svůj život. Já se nakonec ale rozhodla upřednostnit druhou variantu, neboť mi tak věta na konci knihy zněla mnohem lépe, přirozeněji.

2.5.2. Morfologická rovina

Konstrukce se zájmenem man

V němčině se velice často objevuje neosobní konstrukce se zájmenem *man* umožňující upozadit agens.³⁵ Ve svém překladu jsem tyto konstrukce řešila následujícími způsoby:

Bereits nach einem Tag, an dem man nicht online ist, sammeln sich etliche Neuigkeiten im System, (...). (O, s. 15)

Stačí, abychom nebyli jeden den online, a už se v systému hromadí novinky, (...). (P, ř. 109)

Výpověď autorky byla obecně platná, dala by se vztáhnout i na ni, proto jsem se rozhodla použít 1. osobu množného čísla. Stejně jsem postupovala v pár dalších případech.

Jednou jsem dokonce použila 3. osobu množného čísla, konkrétně ve spojení se substantivem *lidé*:

Selbst wenn man im echten Leben nicht miteinander befreundet war, auf Facebook war man es auf einmal. (O, s. 13)

Na Facebooku byli najednou přáteli i lidé, kteří se spolu v reálném světě nebavili. (P, ř. 55)

V několika případech jsem použila substantivum *člověk*. Autorka také v podobných kontextech použila substantivum *Person*, v těchto případech by se nabízelo stejné řešení:

Abstrakt weitergedacht erscheint es mir, als wäre es wie bei der Arbeit, wenn man nicht den ganzen Tag anwesend ist, (...). (O, s. 52)

Teoreticky mi to přijde stejné, jako když člověk zamešká den v práci – (...). (P, ř. 498–499)

³⁵ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*, (s. 548).

Jednotlivé věty jsem se snažila překládat různými způsoby, a to hlavně abych se vyvarovala vysokému výskytu opisu se substantivem *člověk*, neboť by to mohlo působit jako interference z němčiny.

2.5.3. Syntaktická rovina

Pasivum

Pasivum se v původním textu vyskytovalo velice často. Stejně jako v případě konstrukce se zájmenem *man* je i zde agens upozaděno a do popředí se dostává samotný děj. Subjekt činnosti zůstává v pozadí, neboť není znám, nebo není relevantní.³⁶ Trpný rod se samozřejmě používá hodně i v češtině, v němčině je ale výskyt výrazně frekventovanější,³⁷ což by měl správný překladatel zohlednit.

Stejně jako v případě konstrukce se zájmenem *man* jsem některé věty překládala pomocí 1. a 3. osoby množného čísla, 1. osobu jsem však využívala o něco častěji:

Wird hier das Liken Anderer interpretiert und dadurch die eigene Meinung an die Mehrheit angepasst? (O, s. 29)

Interpretujeme tu snad lajkování ostatních a přizpůsobujeme tak vlastní mínění většině? (P, ř. 338–339)

Es wird oftmals versucht, eine möglichst hohe Anzahl von Freunden zu erreichen, da deren Anzahl als Bewertungsmaßstab für Beliebtheit verwendet werden kann. (O, s. 21)

Lidé se často pokouší nasbírat co největší počet přátel, ten totiž může posloužit jako ukazatel popularity. (P, ř. 204–205)

Překlad pomocí substantiva *člověk* patří mezi další možná řešení:

Die Standardeinstellung für erstellte Tweets ist, dass sie sofort und für alle sichtbar veröffentlicht werden, jedoch kann in den Einstellungen die Sichtbarkeit auf die eigenen Follower begrenzt werden. (O, s. 22)

³⁶ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*, (s. 532).

³⁷ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*, (s. 503).

Postnuté tweety vidí standardně všichni, a to okamžitě po zveřejnění, člověk však může v nastavení omezit viditelnost vlastních příspěvků jen na své sledující. (P, ř. 234–236)

Samozřejmě nebylo ve všech případech nutné nahrazovat rod trpný rodem činným. Zde příkládám větu, v níž jsem využila zvrtné pasivum:

Die Nutzer von Instagram werden mehr und mehr als potenzielle Käufer gesehen. (O, s. 51)
Na uživatele Instagramu se stále častěji nahlíží jako na potenciální kupce (...). (P, ř. 468)

Trpný rod se v původním textu objevoval velmi často v kombinaci s modálním slovesem *können*. Řetězení podobných vět nebylo nijak neobvyklé:

Die Funktionen, die WhatsApp für seine Nutzer bereitstellt, sind vielfältig. Über die App können Nachrichten, Videos, Fotos, der eigene Standort sowie Sprachnachrichten verschickt werden. Innerhalb einer Gruppe kann mit bis zu 256 Personen gleichzeitig in Kontakt getreten werden. Eine weitere Möglichkeit ist es, mit seinen Kontakten per Videoanruf oder klassisch über Sprache zu kommunizieren. Ebenfalls können PDF-Dokumente mit bis zu 100 MB Dateigröße über WhatsApp verschickt werden. (O, s. 22)

Abych se vyvarovala jednotvárnosti v češtině, využívala jsem pro převod různá řešení, to dokládá překlad celého výše zmíněného odstavce:

Tato aplikace nabízí svým uživatelům celou řadu funkcí, jde přes ni posílat zprávy, videa, fotky, údaje o poloze i hlasové zprávy. V jedné skupině může být najednou v kontaktu až 256 osob. Mimo to má člověk možnost využívat funkci videohovorů nebo svým přátelům klasicky zavolat. WhatsApp dále umožňuje posílat dokumenty ve formátu pdf o velikosti až 100 MB. (P, ř. 218)

Větné ekvivalenty a neverbální vyjadřování

Jak je známo, má němčina sklon k sevřenému, nominálnímu vyjadřování. Tuto tendenci v češtině nepozorujeme, ba naopak – tam, kde němčina na slovesech šetří, je čeština velmi ráda využívá. Samozřejmě musíme zohlednit skutečnost, že odborný styl obecně tíhne k vyššímu podílu nominálních konstrukcí.³⁸ V našem případě se ale jedná o zpopularizovaný text, při

³⁸ ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*, (s. 221).

překladu jsem myslela především na hlavní cílovou skupinu a snažila se pro ni udělat text čtivější. Větné ekvivalenty jsem hned v několika případech doplnila verbem:

Wirklich? (O, s. 11)

Anebo může? (P, ř. 43)

Neustart. (O, s. 57)

Je to můj nový začátek. (P, ř. 589)

V jednom případě jsem eliptickou výpověď propojila s větou následující:

Einen Tag ohne neue Medien. Dieses Selbstexperiment habe ich mit (...). (O, s. 49)

Jeden den bez nových médií – tento experiment jsem provedla (...). (P, ř. 412)

V některých případech jsem naopak větu ponechala bez slovesa, abych danou pasáž zdůraznila:

Keine positiven Beiträge von einem und negative von anderen Nutzern. (O, s. 57)

Žádné pozitivní příspěvky jedněch a negativní příspěvky druhých. (P, ř. 581–582)

Některé nominální konstrukce ve větě jsem pak nahradila větou vedlejší, popřípadě větou hlavní. K tomu docházelo poměrně často:

Bei Facebook etwa werde ich direkt auf der Hauptseite aufgefordert mitzuteilen, was ich gerade mache, am besten mit Foto und Video. (O, s. 11)

Tak třeba Facebook mě přímo na hlavní stránce vybízí, abych sdílela, co zrovna dělám, nejlépe abych přidala fotku a video. (P, ř. 34–35)

Keine Vergleiche und keine Selbstdarstellungen von Personen sollen mich beeinflussen. (O, s. 57)

Neměla bych se srovnávat s ostatními a nechat se ovlivňovat tím, jak se prezentují. (P, ř. 580–581)

Zudem betrachte ich Nutzungsarten und Motivationsgründe für die einzelnen neuen Medien. (O, s. 19–20)

Kromě toho mě bude zajímat, jak uživatelé nová média využívají a co je k tomu motivuje. (P, ř. 163–164)

Nominální fráze by byly samozřejmě přípustné i v češtině, vzhledem k tendenci rozvolňovat podobné konstrukce však působí rozepsaná varianta lépe, plynule.

Spojování a rozdělování vět

V původním textu se objevovala poměrně často souvětí, některá z nich jsem se rozhodla pro lepší přehlednost rozdělit:

Sich real zu treffen und in der realen Welt zusammen zu spielen, ist ein eher rückläufiger Trend. (O, s. 13)

Aby se setkali v offline světě a společně si hráli? To už je spíš trend na ústupu. (P, ř. 62–63)

V tomto případě jsem se rozhodla pro rozdělení vět, abych první větou, respektive otázkou vyjádřila nesouhlas autorky, došlo tak k výrazovému zesílení, chtěla jsem, aby věta působila úderně.

Na druhou stranu se vyskytla i taková místa, kde jsem spojila více vět do jedné. Na začátku první kapitoly originálu může čtenář zpozorovat, že autorka využívá především věty jednoduché. Popisuje situaci v metru, mluví o svých pocitech a vjemech. Každé popsání skutečnosti nebo myšlenky je věnována právě jedna věta. Věty jsou mnohdy opravdu krátké, text by nemusel působit plynule, právě proto jsem se rozhodla je na pár místech spojit, zde jeden příklad:

Die laute Musik aus den Kopfhörern der Mitfahrer schallt aus sämtlichen Richtungen zu mir. Ich kann die verschiedensten Musikrichtungen ausmachen. (O, s. 10)

Hlasitá hudba ze sluchátek ke mně doléhá ze všech stran, rozpoznávám jednotlivé hudební žánry. (P, ř. 10–11)

U následujících několika vět došlo jak k jejich spojení, tak k rozdělení:

Dies gilt auch für Instagram. Jedoch kann dies auch manchmal negative Folgen nach sich ziehen, gerade wenn das Gefühl entsteht, mit den anderen Nutzern nicht mithalten zu können.

Ein schöner Urlaub in teurem Ambiente kann nicht machbar sein oder eine Designer-Wohnungseinrichtung nicht ins Budget passen. (O, s. 50)

Na Instagramu to jde, ale může to s sebou nést i negativní následky. To když má člověk pocit, že nedokáže držet krok s ostatními uživateli, když si nemůže dovolit utratit hromadu peněz za pěknou dovolenou nebo designové vybavení do bytu. (P, ř. 457–460)

Poslední souvětí rozvíjelo část souvětí předchozího, v rámci výčtu jsem se je rozhodla spojit. Abych tak mohla učinit, musela jsem navíc rozdělit první souvětí originálu, jinak by vedle sebe stála velmi krátká věta a zbytečně dlouhé souvětí o čtyřech větách.

Občas jsem se uchýlila ke změně pořadí vět, důvodem byla především snaha souvětí zpřehlednit:

Wenn ich hingegen am Wochenende ständig in WhatsApp schaue, fühlt sich das für mich seltsam an. (O, s. 52)

Zato mi přijde zvláštní, když pak o víkendu WhatsApp neustále kontroluju. (P, ř. 488)

Sie denkt sich, wenn etwas Wichtiges passiert ist, wird ihr das am nächsten Tag schon jemand erzählen. (O, s. 52)

Kdyby se stalo něco důležitého, určitě by jí o tom někdo druhý den řekl, říká si. (P, ř. 504–505)

Právě u reprodukce cizí řeči začínají německé věty velmi často větou uvozovací, v češtině je tendence opačná – uvozovací větu vloženou až za přímou řeč lze vidět častěji.

Ve všech případech by bylo samozřejmě přípustné a gramaticky správné, kdybych zanechala původní větnou strukturu, k rozhodnutí mě nicméně vedlo stylistické cítění.

2.5.4. Chyby a nesrovnalosti v textu

Ve výchozím textu jsem během překládání našla několik chyb, respektive překlepů. V původních větách chyběla slova, dvakrát se jednalo o verbum, jednou o konektor.

Chybějící konektor *und*:

Die Zahl der Nutzer des Internets, insbesondere von sozialen Netzwerken, steigt kontinuierlich damit auch die potenziell abhängigen Personen. (O, s. 28)

Chybějící verbum *gelten*:

Ich denke, dass das im übertragenen Sinn auch für die neuen Medien kann. (O, s. 52)

Chybějící verbum *freuen*:

Nichtsdestoweniger sich der Nutzer, wenn er eine schöne Umgebung fotografiert hat, diese Aufnahme online stellt und noch helle Begeisterung auslöst. (O, s. 51)

Abych problematická místa vyřešila, konzultovala jsem je s kompetentní osobou na Ústavu translologie, konkrétně s rodilou mluvčí Dr. Astrid Winter, a mé hypotézy byly potvrzeny. V ideálním případě by měl překladatel možnost konzultovat text přímo s autorem, to bohužel v mém případě nebylo možné.

Další bod, který bych ráda okomentovala, bylo používání uvozovek. V některých případech uvozovala autorka taková slova nebo spojení, která byla míněna metaforicky (u neustálených metafor) nebo ironicky. V takových případech (ekvivalentních případech pro české prostředí) jsem uvozovky nechávala i já, mnohdy se však v originálu uvozovky objevily u slov jako *Likes* a *posten*. Dalším podobným výrazům přitom někde předcházela pouze výraz *sogenannt*, jenž zastával funkci uvozovek. Ve všech takových případech jsem se rozhodla uvozovky úplně vypustit. Jednak jsem chtěla postupovat konzistentně, jednak jsem se podívala do příruček s podobnou tematikou a našla v nich podobné výrazy bez uvozovek.

Uvozovky jsem se také rozhodla vynechat v následující větě:

[E]igendefinierter Überbegriff für die sozialen Medien und sozialen Netzwerke. Den Begriff „neue Medien“ verwende ich synonym für die sozialen Netzwerke bzw. sozialen Medien. (O, s. 14)

Souhrnný pojem pro sociální média a sociální sítě. Pojem nová média budu používat jako synonymum jak pro sociální sítě, tak pro sociální média. (P, ř. 89–90)

Autorka věnuje pojmu *nová média* samostatné okénko, v němž explicitně zmiňuje, pro jaké případy ho bude využívat. Nejspíš proto se rozhodla, že by zde měl být výraz uveden v uvozovkách, později v textu už stál samostatně. V jednom případě se však výraz vyskytl opět v uvozovkách (O, s. 16), což nepůsobilo jednotně. Abych se vyvarovala podobných problémů,

rozhodla jsem se vložit výraz do uvozovek pouze při první zmínce. V dalších větách k němu přistupuji jako k již jednou zmíněnému termínu, stejně jako autorka u slov *Likes* a *posten*.

Mimo to vypadlo autorce v jednom slově písmeno, bylo však zcela zřejmé, o jaké slovo se jedná:

Kurnachrichten verbreiten und einsehen (O, s. 23)

V souvislosti s několika nejasnostmi ve výchozím textu jsem se musela uchýlit ke dvěma překladatelským postupům – generalizaci a aktualizaci. V kapitole o internetové závislosti se můžeme dočíst následující:

Schon kurz nach Einführung des World Wide Web (1989), für alle und damit auch für den privaten Gebrauch wird von der Gefahr einer Internetsucht gesprochen. (O, s. 26)

Původní znění věty lze chápat tak, že se v roce 1989 uvedl web pro širokou veřejnost, s čímž souvisela skutečnost, že se začal používat pro soukromé účely. Podíváme-li se ale na historii zrození webu, zjistíme, že v tomto roce ještě pro širokou veřejnost k dispozici zdaleka nebyl. Pro příklad cituji úryvek z článku na *Živě.cz*:

„Jen připomenu, že projekt byl stále [pozn. K.K.: v roce 1990] neveřejný – vyvíjený a používaný výhradně v CERNU.“³⁹

Autorka mohla teoreticky výrazem *und damit* vyjadřovat, že se jednalo o postupný proces, než se začal web využívat pro soukromé účely, ani přesto ale nesouhlasí časový údaj označující rok, kdy došlo ke zveřejnění široké veřejnosti. Abych vše uvedla na správnou míru, mohla jsem větu rozšířit – totiž vysvětlit, že se v roce 1989 schválil projekt k přípravě webu, a dodat, kdy došlo ke zpřístupnění veřejnosti – věřím však, že by tato informace nebyla nijak relevantní ke zbytku textu, a proto jsem se uchýlila ke generalizaci:

³⁹ ČÍŽEK, Jakub. *World Wide Web oslavil 25. narozeniny. Takto kdysi vypadal*. In: *Živě.cz* [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.zive.cz/clanky/world-wide-web-oslavil-25-narozeniny-takto-kdysi-vypadal/sc-3-a-172838/default.aspx>

O nebezpečí závislosti na internetu se začalo hovořit zanedlouho potom, co byl pro širokou veřejnost uveden systém World Wide Web (poslední desetiletí 20. století). (P, ř. 291–292)

Rok 1989 do poslední dekády 20. století nespadá, nejedná se však o velký časový posun a zároveň je výraz dostatečně obecný na to, abych nemusela sama domýšlet, který rok měla autorka na mysli. Informace o soukromých účelech je zahrnuta pod *vedení pro širokou veřejnost* a celá věta je tak zobecněna natolik, že nedošlo k velkým obsahovým změnám a zároveň neklamou čtenáře mylnou informací.

O aktualizaci pak můžeme hovořit v následující větě:

Auch kann über einen Messenger kommuniziert werden. (O, s. 23)

Věta se odkazuje na aplikaci Instagram, služba *Messenger* umožňuje jednotlivým uživatelům vzájemně komunikovat, ve skutečnosti se však nazývá *Direkt*, a to nejen v češtině a němčině, ale dokonce i v angličtině. Je možné, že služba nebyla v době tvorby originálního textu natolik známa, momentálně však není důvod zanechávat původní nepřesné označení a mystifikovat čtenáře.

2.6. Princip funkční náhrady

Na začátku kapitoly *Překladatelské tendence, posuny a řešení* zazněla informace, že z potřeby překonání rozdílů mezi kulturami a jazykovými systémy nutně vyplývá, že musí v překladu dojít k jistým změnám. Popovič píše, že jde u změn o to, aby se to, co se z originálu v překladu ztratilo, alespoň částečně nahradilo.⁴⁰ Příkladem funkční náhrady může být následující úsek:

„Langweilst du dich auch so wie mich?“ so hat mich neulich ein Freund begrüßt. Er hat mir erklärt, dass die jüngere Generation nichts mehr in ihrer Freizeit mit sich selbst anzufangen wisse. (...). Er selbst ist nicht in den neuen Medien vertreten, denn er will nicht sein ganzes Leben posten, um sich selbst darzustellen, wie er es ausdrückt. (O, s. 18)

Otázka *„Langweilst du dich auch so wie mich?“* obsahuje řečnickou figuru *apokoinu*. Tato konstrukce spojuje dvě věty pomocí jednoho slova plnicího v každé větě jinou funkci. Právě v

⁴⁰ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*, (s. 118).

tomto případě se projevuje funkce poetická, autorka si „hraje“ s jazykem. Větu můžeme interpretovat dvěma způsoby: Dotyčný dává autorce najevo, že je nudná, nebo se jí jen ptá, jestli se nudí stejně jako on. V originálu má věta vyjadřovat obě varianty zároveň, v němčině se dokonce otázka objevuje jako vtipný nápis na různém oblečení, hrncích a podobně.⁴¹ V češtině podobně „proslavenou“ větu se stejným nebo alespoň podobným významem nenajdeme. Přeložit konstrukci do češtiny tak, aby zůstaly zachovány oba významy a zároveň věta vyzněla přirozeně, by byl velmi nelehký úkol. Hrozilo by navíc, že by se oslabil druhý význam věty, jenž je ve výchozím textu ten hlavní, navazuje na něj obsahově zbytek odstavce, kde autorka, respektive její známý hovoří o tom, jak je jejich generace znuděná. Větu jsem se rozhodla přeložit následovně:

„Nudíš se stejně jako já?“ (P, ř. 128)

První význam, totiž že je autorka nudná, zde mizí. V překladu došlo ke ztrátě, kterou je potřeba alespoň částečně nahradit. To se jeví jako poměrně těžký úkol – ve zbytku odstavce jsou sice dále prezentovány názory známého, nejedná se však o přímou řeč, jazykové figury by tak nemusely působit přirozeně. Snažila jsem se vymyslet něco, co by v textu působilo stejně nenápadně jako řečnická figura v textu výchozím a nakonec jsem se rozhodla pro následující řešení:

„Nudíš se stejně jako já?“ těmito slovy mě nedávno přivítal jeden kamarád. Vysvětlil mi, že mladá generace už neví, co si s sebou ve volném čase počít. (...) Nová média prý nevyužívá, protože nechce, aby využívala ona jeho, a také protože nechce sdílet všechny maličkosti ze svého života, jen aby se mohl předvádět. (P, ř. 128–132)

Souvětí sice nevyužívá jednoho slova jako v případě věty výchozího textu, ke křížení významu však dochází, a proto věřím, že se mi povedlo figuru alespoň částečně nahradit. Funkční náhrada v textu je hlavní princip při tvorbě funkčně ekvivalentního překladu, a proto s ní zároveň ukončuji celý komentář k překladu.

⁴¹ Obrázky. Google vyhledávač: „Langweilst du dich auch so wie mich“. [cit. 2021-26-04] Dostupné z: https://www.google.com/search?q=langweilst+du+dich+auch+so+wie+mich&sxsrf=ALeKk01ZqMB_68w_cuV7XsTfcpRjKSUzqw:1619420144220&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjiscCTqpvwAhVJ2KQKHZ29BpAQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1536&bih=754

Závěr

Cílem práce bylo vytvořit komentovaný, funkčně ekvivalentní překlad vybraných šesti kapitol z publikace *Neustart: Wie soziale Netzwerke unsere Psyche beeinflussen*.

Překlad byl vytvořen v rámci hypotetické zakázky, překladatelská metoda cílila především na středoškolské studenty, což zásadně ovlivnilo výslednou podobu přeloženého textu – nejvíce se to projevilo v poněkud teoretičtějších částech, v nichž jsem se uchýlovala ke zjednodušení pasáží a vysvětlování občasných termínů, „volnější“ ruku jsem zase naopak měla při překládání internacionalismů z oblasti internetu a sociálních sítí.

Pevně doufám, že se mi podařilo cíle dosáhnout a že je výsledný text funkčním ekvivalentem, jenž by splnil všechny požadavky ze strany zadavatele mé hypotetické zakázky.

Seznam použité literatury

Primární literatura

- PENSBERGER, Lisa. *Neustart: Wie soziale Netzwerke unser Leben beeinflussen*. 2019
Lisa Pensberger, 2019. ISBN: 9781702346528.

Sekundární literatura

Translatologické a lingvistické publikace, četba k tématice

- ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e9e02660-ef79-11e4-9ebc-005056825209>
- GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. Nitra: UKF v Nitre, 2009. ISBN 978-80-8094-627-2.
- JACOBSON, Roman et al. *Poetická funkce*. Jinočany: H & H, 1995. ISBN 80-85787-83-0. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f4ff6cd0-9f92-11e5-b404-005056825209>
- KNITTLOVÁ, Dagmar a Filozofická fakulta. *Teorie překladu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-459-8. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:7e0e0f80-c679-11e3-94ef-5ef3fc9ae867>
- LEVÝ, Jiří a HAUSENBLAS, Karel. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:aa7f18f0-d365-11e2-92ff-001018b5eb5c>
- NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Christiane Nord. – 3. Auflage. Heidelberg: Groos, 1995. ISBN 3-87276-649-X.
- POCHA, E. Mark. *Prvních 1000 followerů*. Kroměříž: Carcosa, 2020. ISBN 978-80-88243-36-6
- POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975.
- ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2378-0. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4f388090-508b-11e9-918e-5ef3fc9ae867>
- VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. ISBN 80-237-3670-1.

Internetové zdroje – obecně

- *ABZ slovník českých synonym* [online]. 2008–2021 [cit. 2020-06-22–2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.slovník-synonym.cz>
- *Český národní korpus* [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, 2020–2020 [cit. 2020-06-22–2021-25-04]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz>
- *Duden* [online]. Bibliographisches Institut, 2021 [cit. 2020-06-22–2021-04-25]. Dostupné z: <https://www.duden.de>
- *DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* [online]. [cit. 2020-06-22–2021-25-04]. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften, Dostupné z: <https://www.dwds.de>
- *Internetem bezpečně* [online]. 2018 INTERNETEM BEZPEČNĚ, 2018. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz>
- *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2008–2021 [cit. 2020-06-22–2021-25-04]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>
- *Lexikon für Redensarten, Redewendungen, idiomatische Ausdrücke und feste Wortverbindungen* [online]. [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.redensarten-index.de/suche.php>
- *Lingea* [online]. Lingea s.r.o., 2017 [cit. 2020-06-22–2021-25-04]. Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz>
- KAVKA, Martin. *Čeština 2.0* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://cestina20.cz>

Internetové zdroje – konkrétní příspěvky

- *Außenseiter – Schreibung, Definition, Bedeutung, Etymologie, Synonyme, Beispiele*. In: DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/Au%C3%9Fenseiter>
- BEDNÁŘ, Vojta. *1 000 000 000! Facebook má miliardu uživatelů*. In: Tyinternety [online]. 2012-10-04 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://tyinternety.cz/socialni-site/1-000-000-000-facebook-ma-miliardu-uzivatelu>
- ČÍŽEK, Jakub. *World Wide Web oslavil 25. narozeniny. Takto kdysi vypadal*. In: Živě.cz [online]. 2014-03-03 [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.zive.cz/clanky/world-wide-web-oslavil-25-narozeniny-takto-kdysi-vypadal/sc-3-a-172838/default.aspx>

- *Deficit (podstatné jméno)*. In: Slovo v kostce. Český národní korpus [online]. [cit. 2021-29-03]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/search/cs/deficit>
- FIŠER, Miroslav. In: *Lidé houfně prchají z WhatsAppu. Signál posílil o 4200 procent*. Novinky.cz [online]. 2021-01-14 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/internet-a-pc/software/clanek/lide-houfne-prchaji-z-whatsappu-signal-posilil-o-4200-procent-40347887>
- MARTINCOVÁ, Olga. *Internacionalismus*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTERNACIONALISMUS>
- MARTINŮ, Ondřej. In: *WhatsApp varuje: bez souhlasu s novými pravidly neodešlete zprávu*. In: iDNES.cz [online]. 2021-02-23 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/mobil/tech-trendy/whatsapp-nova-pravidla-souhlas.A210223_142519_mob_tech_oma
- *Nedostatek (podstatné jméno)*. In: Slovo v kostce. Český národní korpus [online]. [cit. 2021-29-03]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/slovo-v-kostce/search/cs/nedostatek>
- Obrázky. Google vyhledávač: „Langweilst du dich auch so wie mich“. [cit. 2021-26-04] Dostupné z: https://www.google.com/search?q=langweilst+du+dich+auch+so+wie+mich&sxsrf=ALeKk01ZqMB_68w_cuV7XsTfcpRjKSUzqw:1619420144220&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiscCTqpvwAhVJ2KQKHZ29BpAQ_AUoAXoECAEQAw&biw=1536&bih=754
- *Outsider – Schreibung, Definition, Bedeutung, Beispiele*. In: DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.dwds.de/wb/Outsider>
- *PINTA-DIARI*. In: Bundesministerium für Gesundheit [online]. 2021-02-17 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/ministerium/ressortforschung/drogen-und-sucht/epidemiologie-des-suchtmittelkonsums/pinta-diari.html>
- Tým služby Instagram Business. *Jak lidé vnímají Instagram Stories a kanál a k čemu je využívají?* In: Instagram for Business [online]. 2018-06-21 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: https://business.instagram.com/blog/how-do-people-perceive-and-use-instagram-stories-and-feed?locale=cs_CZ

- *Vedeme v redakci spor o tom, zda je správná podoba Facebook, nebo facebook. Můžete nás rozsoudit?* In: Jazyková poradna. Zajímavé dotazy. Ústav pro jazyk český. Akademie věd České republiky [online]. Praha: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://ujc.avcr.cz/index.html>
- WALLIS, David. *Just click no.* In: The New Yorker [online]. 1997-01-13 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/magazine/1997/01/13/just-click-no>
- *WhatsApp, Instagram und Co. – so süchtig macht Social Media. DAK-Studie: Befragung von Kindern und Jugendlichen zwischen 12 und 17 Jahren.* In: DAK-Gesundheit [online]. 2018-02 [cit. 2021-03-29]. Dostupné z: <https://www.dak.de/dak/bundesthemen/onlinesucht-studie-2106298.html#>

Přílohy